

TRUEDEM

Trust in European Democracies

**ZAUPANJE V NACIONALNE INSTITUCIJE IN
MEDNARODNE ORGANIZACIJE SLOVENIJA
(IZOBRAŽEVALNO GRADIVO)**

**Funded by
the European Union**

This project has received funding from the European Union's Horizon Europe research and innovation program under grant agreement No 101095237 (TRUEDEM).

A. Kaj je politično zaupanje in kako ga graditi?

Čeprav smo posamezniki, večino časa živimo v različnih skupinah ali skupnostih: v družini, šoli, skupini prijateljev ali v soseski. Vsakič, ko moramo nekaj storiti znotraj te skupine ali z njo, sprejmemo kolektivno odločitev. Na primer, če želite organizirati športno tekmovanje ali načrtovati razredni izlet, se boste morali pogovoriti s sošolci in se skupaj odločiti. Pogosto se zgodi, da celoten razred zadolži nekaj sošolcev, da zadevo predstavijo ravnatelju šole, ki se bo o zadevi pogovoril z drugimi učitelji in starši, nato pa bo predlagal rešitev. Na podoben način poteka tudi sprejemanje političnih odločitev.

V demokraciji ljudje neposredno odločajo o delovanju družbe. Čeprav lahko neposredno odločajo samo z glasovanjem na volitvah ali referendumu, pogosto sodelovanje pri odločitvah pomeni ravno izvolitev predstavnikov. Izvoljenim predstavnikom ljudje zaupajo, da v njihovem imenu sprejemajo odločitve v obliki zakonov in politik. Kljub temu **v demokraciji izvoljeni predstavniki ne sprejemajo odločitev le v skladu s svojimi željami,** temveč delujejo v okviru goste mreže institucij, ki zagotavljajo kontinuiteto in

pravičnost. Te institucije skrbijo tudi za to, da se različne odločitve sprejemajo v skladu s temeljnimi načeli, ki opredeljujejo družbo (na primer ustavo). V tem kontekstu je očitno, da je zaupanje v politike (in javne uslužbenke) na eni strani ter v politične institucije na drugi strani nadvse pomembno.

Politično zaupanje se nanaša predvsem na način, kako ocenjujemo politične institucije, in vključuje tako imenovane dejavnike zaupanja, kot so "verodostojnost, poštenost, kompetentnost, preglednost[in] odprtost za nasprotna stališča" (Zmerli 2014, 4887). Ocenjevanje teh institucij - v bistvu zaupanje ali nezaupanje vanje - je pogojeno z zaupanjem v ljudi, ki v določenih obdobjih predstavljajo te institucije, in tudi z zaupanjem v sam politični sistem (tj. demokracijo) (Zmerli 2014).

Ko govorimo o političnem zaupanju, imamo največkrat v mislih **zaupanje v politične institucije.** Te institucije vključujejo **parlament, vlado, sodni sistem, občine ali politične stranke,** pa tudi bolj abstraktne vrste institucij, ki predstavljajo širša politična, družbena in gospodarska načela, kot je **ustava.**

Zdaj, ko smo pokazali, da je politično zaupanje v demokraciji pomembno, si pogledjmo, kako ga zgraditi. Politično zaupanje se oblikuje na podoben način, kot se oblikuje zaupanje v druge ljudi. Kako se odločite, da neki osebi zaupate? Zaupate nekemu, ker ga že dolgo poznate ali ker vam v tem času ni poskušal na noben način škodovati ali vas razočarati ali ker je zanesljiv. Iz enakih razlogov lahko zaupate izvoljenim politikom, ker so se vedno poskušali odzvati na vaše potrebe in pomagati pri reševanju skupnih težav. Če preusmerimo pozornost s politikov na institucije, zaupate političnim institucijam, ker veste, kako delujejo, in ker lahko opazite, da na splošno poskušajo delovati v vašo korist. **Političnim institucijam zaupate, kadar so njihove odločitve poštene, kadar so njihove**

politike dobro dokumentirane, kadar je način njihovega delovanja pregleden in kadar so se, po potrebi, sposobne in pripravljene spremeniti.

Političnim akterjem in političnim institucijam zaupate glede na to, kako dobro delujejo. Določenim institucijam je mogoče zaupati tudi zato, ker so bile v preteklosti deležne zaupanja in ste o tem slišali doma, v šoli, med prijatelji. Z drugimi besedami, **zaupanje je mogoče zgraditi z ugledom.**

Čeprav je zaupanje splošen pojem in lahko zaupamo tako drugi osebi, skupini oseb ali instituciji, se te podskupine zaupanja tudi nekoliko razlikujejo. Zaupanje drugim ljudem se imenuje **družbeno zaupanje**. Raziskave kažejo, da družbe, v katerih je zaupanje v druge ljudi visoko, v večji meri izkazujejo tudi politično zaupanje (Zmerli in Newton 2008). Zaupanje v način delovanja in odločanja v vsakem političnem sistemu se deli na dve kategoriji. Prvič, gre za zaupanje v sam sistem, njegove glavne institucije (parlament, vlado, politične stranke itd.), ki ni nujno odvisno od tega, kdo je v določenem trenutku na položaju. Tovrstno zaupanje je običajno povezano s tako imenovano

razpršeno podporo (Easton 1975): zaupate, da sistem deluje dobro, je pošten in zagotavlja kontinuiteto. Drugič, gre za zaupanje v izvoljene predstavnike ali ljudi, ki v določenem trenutku predstavljajo del sistema, tako imenovano **specifično podporo** (Easton 1975). Razpršena podpora in specifična podpora sta povezani, vendar nista povsem enaki.

Predmet političnega zaupanja - tj. katerim institucijam zaupamo? - se lahko razlikuje glede na to, za katero vrsto institucij gre. Na splošno imamo v mislih lokalne (npr. občino) in nacionalne (npr. parlament) politične institucije, saj njihovo delovanje neposredno vpliva na naša življenja. Kljub temu **se sklicujemo tudi na mednarodne institucije, saj lahko tudi te vplivajo na naše pravice in obveznosti**. Združeni narodi so na primer mednarodna organizacija, ki vključuje večino držav na svetu in si intenzivno prizadeva za opredelitev in spoštovanje človekovih pravic po vsem svetu. Drug primer je Evropska unija (EU). V državah članicah Evropske unije na naše življenje ne vplivajo le lokalne in nacionalne politične institucije, temveč tudi odločitve Evropske komisije in različnih drugih institucij na evropski ravni. Zato je koristno razmišljati o političnem zaupanju kot o procesih ocenjevanja delovanja različnih institucij, od lokalnih prek nacionalnih do mednarodnih institucij.

Čeprav je politično zaupanje pomembno v vsakem sistemu, je v demokracijah ključnega pomena. To pa zato, ker so demokracije uspešne le, če so ljudje vključeni v politiko, vsaj z udeležbo na volitvah ali na druge pomembne načine (kot so protesti, kampanje, vplivanje na politični dnevni red itd.). **Če ljudje ne zaupajo institucijam v demokraciji, ne bodo sodelovali; če ljudje postanejo apatični, sistem izgubi legitimnost.**

Čeprav zdaj vemo, da obstajajo različne vrste zaupanja, je vredno omeniti, da so v resničnem življenju načini, kako zaupamo svojim vrstnikom, drugim ljudem na splošno, nekaterim institucijam v našem političnem sistemu ali celo demokraciji na splošno, medsebojno povezani. Posledično način pridobivanja političnega zaupanja ni odvisen le od delovanja političnih institucij, temveč tudi od splošnega zaupanja, ki obstaja v skupnosti.

B. Zaupanje v nacionalne politične institucije in mednarodne organizacije

Slovenija je parlamentarna demokratična republika. Državne institucije so zasnovane po načelu delitve oblasti in morajo delovati na podlagi pravil, določenih v *ustavi* (sprejeti leta 1991, nazadnje spremenjeni leta 2021). Delovati morajo tudi v skladu z vrednotami, načeli in obveznostmi, ki izhajajo iz članstva v Evropski uniji (EU) in Organizaciji združenih narodov (OZN) ter iz mednarodnih sporazumov, katerih del je Slovenija.

V tem delu najprej raziskujemo zaupanje v glavne institucije slovenske države - predsednika republike, vlado, parlament, politične stranke in pravosodni sistem. Nato si ogledamo, kako Slovenci zaupajo Evropski uniji in dvema njenima najbolj znanima institucijama - Evropskemu parlamentu in Evropski komisiji. V zadnjem poglavju se posvetimo zaupanju, ki ga slovenski anketiranci izkazujejo Organizaciji združenih narodov.

B.1 Predsednik republike

Predsednik republike je vodja države. Čeprav je predsednik posameznik, **predstavlja in vodi** institucijo. Predsednik je izvoljen s strani državljanov za obdobje petih let. Je vrhovni poveljnik vojske in tudi uradno zastopa državo v mednarodnih odnosih. Ko je predsednik izvoljen, mora zastopati interese celotne države in prebivalstva, ne le interese političnih strank, ki so ga podprle, ali posameznih teritorialnih področij.

Predsednik republike ima naslednje pristojnosti:

- razpisuje volitve v državni zbor,
- razglašá zakone,
- v nekaterih primerih imenuje državne funkcionarje, postavlja in odpoklicuje veleposlanike ter sprejema poverilna pisma tujih diplomatskih predstavnikov,
- izdaja listine o ratifikaciji,
- odloča o pomilostitvah.

Zaupanje v institucijo predsednika republike je zelo odvisno od uspešnosti vsakega predsednika, pa tudi od odnosa med predsednikom republike in drugimi glavnimi državnimi institucijami.

B.2 Vlada

Vlada je glavni nosilec **izvršilne oblasti**. To pomeni, da je odgovorna za izvrševanje zakonodaje in izvajanje politik.

Vlado sestavljajo predsednik vlade in drugi ministri. Vlado imenuje Državni zbor Republike Slovenije. V skladu z ustavo in drugimi pravnimi akti je vlada odgovorna za usmerjanje in usklajevanje izvajanja javnih politik. Vlada lahko državnemu zboru predlaga zakone ter je odgovorna za državni proračun ter druge pomembne odločitve, ki

zadevajo razvoj države.

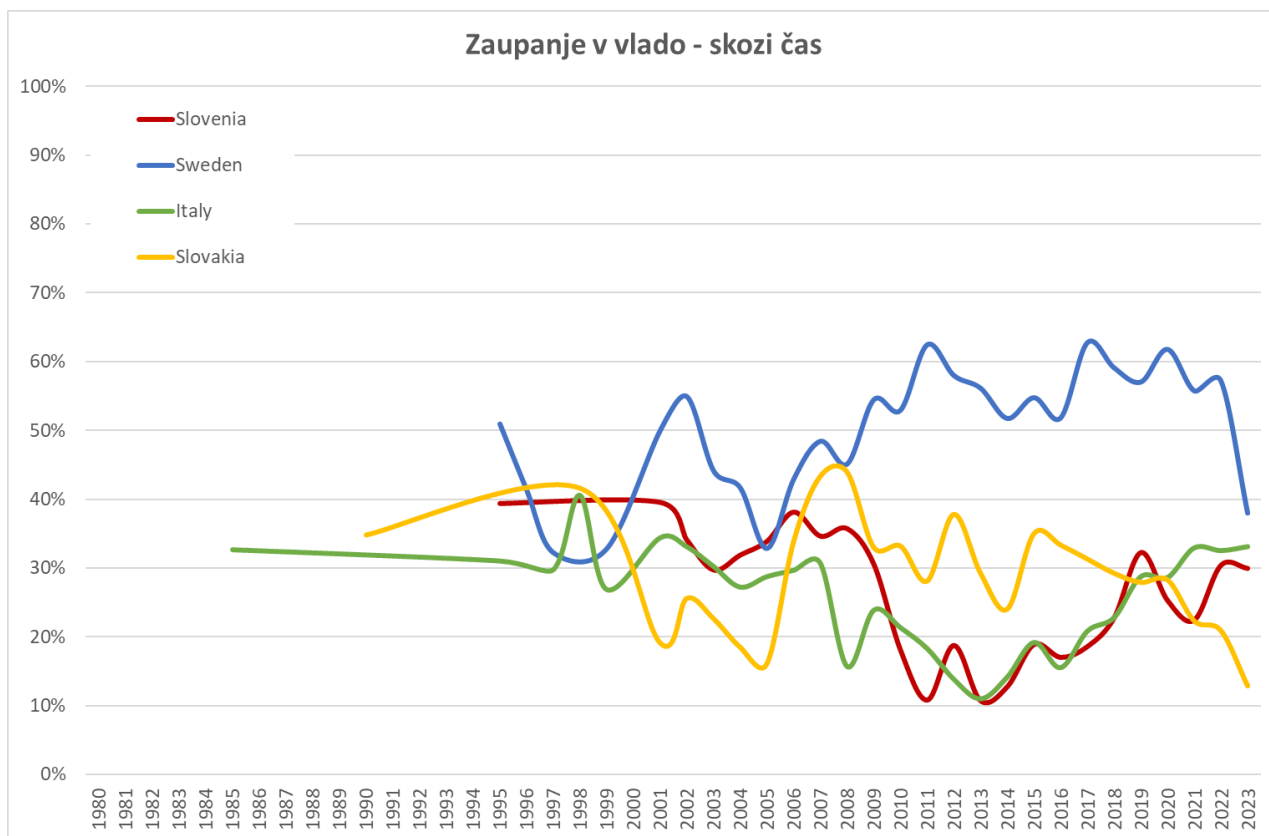
Predsednika vlade s tajnim glasovanjem večinsko izvolijo poslanci državnega zbora. Predsednik vlade nato sestavi ministrsko ekipo, ki jo mora potrditi državni zbor. Odgovornosti in naloge predsednika vlade vključujejo:

- vodenje in usmerjanje dela vlade,
- zagotavljanje enotnosti njene politične in upravne usmeritve,
- usklajevanje dela ministrov,
- zastopanje vlade,
- sklicevanje in predsedovanje sejam vlade.

Običajno se izraz *vlada* nanaša na vse organe državne uprave kot so ministrstva, nacionalne agencije, javne uslužbenke, zaposlene v njih, in kabinet predsednika vlade. **Vlado** sestavljajo predsednik vlade in ministri ter ministrstva in je glavna institucija, odgovorna za splošno usklajevanje in vodenje javne uprave na celotnem ozemlju države. **Pozor!** Ljudje lahko uporabljajo izraz *vlada* in s tem mislijo samo na ministrsko ekipo in predsednika vlade.

Izbira predsednika vlade in sestava ministrske ekipe sta rezultat političnih pogajanj v državnem zboru po volitvah ali razpustitvi prejšnje vlade. To pomeni, da lahko vlada vključuje predstavnike ene ali več strank. V primeru, če vlada nima parlamentarne večine, se taka vlada pogosto imenuje **manjšinska vlada**. Če je v vladi zastopanih več strank, pa se običajno imenuje **koalicijska vlada**.

Skupaj raziščimo nekatere trenutno obstoječe podatke o zaupanju Slovencev v vlado kot institucijo in o tem razmislimo. Spodnji graf prikazuje razvoj zaupanja v vlado od leta 1995 do leta 2023 za Slovenijo, skupaj s tremi drugimi državami, ki so predstavljene za primerjavo. Rdeča črta kaže, da je bilo zaupanje v vlado od leta 1995 do leta 2008 bolj ali manj stabilno, nato pa je med svetovno gospodarsko krizo naglo padlo, in sicer s skoraj 40 % leta 2008 na dobrih 10 % leta 2013, nato pa je začelo spet počasi naraščati, tako da je do leta 2023 delež Slovencev, ki zaupajo vladi, znašal približno 30 %. To kaže, da večina Slovencev v celotnem preučevanem obdobju vladi **ni zaupala**.

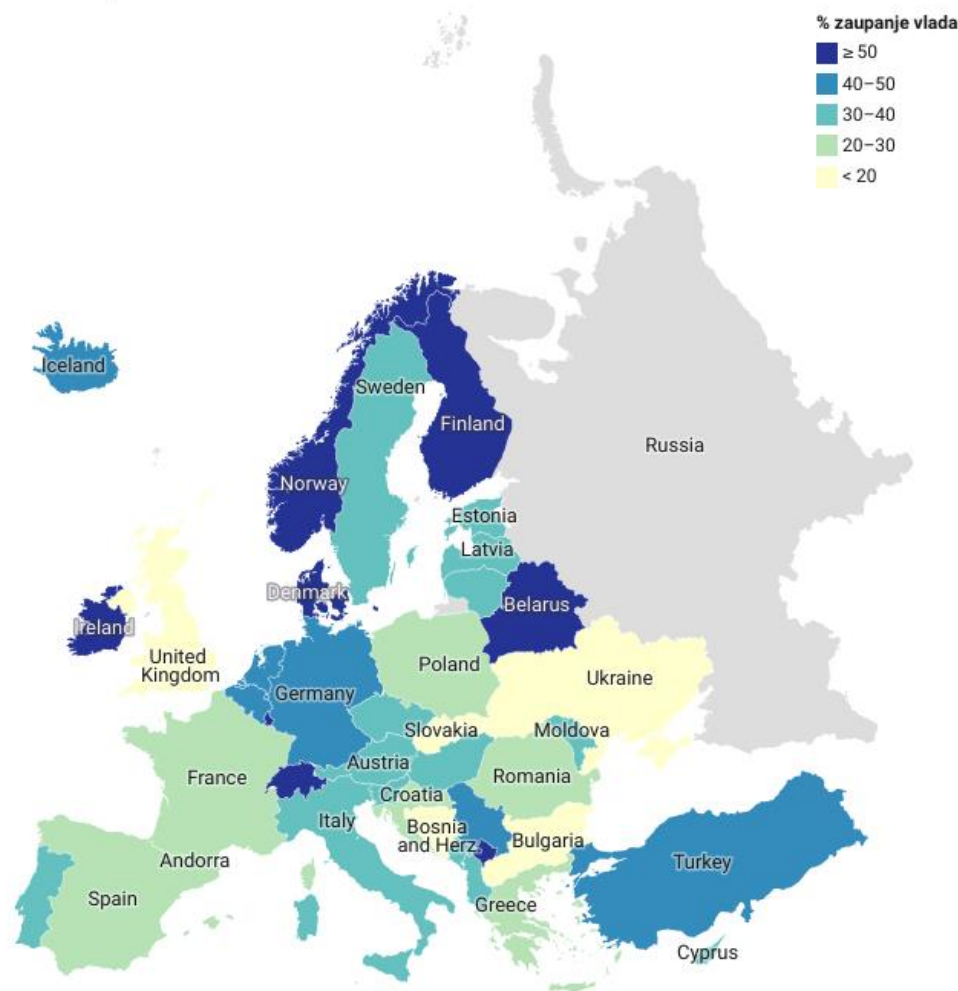
Če Slovenijo primerjamo z drugimi državami, ki so predstavljene v grafu, je sprememba zaupanja v vlado v Sloveniji precej podobna gibanju, ki ga beležimo v sosednji Italiji. Med Italijani je zaupanje v vlado med letoma 2007 in 2013 močno upadlo, kar je najverjetneje odziv na gospodarsko krizo v letih 2008-2009, ki je imela na Italijo večji vpliv kot na Švedsko. Zaupanje v vlado na Slovaškem, prav tako nekdanji socialistični državi, kaže dokaj enakomeren padec zaupanja v vlado od leta 2007 do leta 2023, z nekaj nihanjem, kar kaže na precejšnje razočaranje slovaških državljanov nad svojo vlado.

Ugotavljamo, da so v nekaterih državah spremembe zaupanja v vlado podobne, medtem ko se v drugih razlikujejo. Zato je zanimivo vprašanje, kako ugotoviti, kaj povzroča razlike in kaj povzroča podobnosti. Ali obstajajo skupni dejavniki, ki delujejo v vseh državah in vplivajo na raven zaupanja v vlado? Ali pa je pravilen odgovor morda, da dogodki, ki se zgodijo v eni državi, vplivajo na raven zaupanja v vlado te države, ne da bi vplivali na raven zaupanja v drugih državah? To bi lahko bila zanimiva skupinska razprava, ki bi jo lahko nadaljevali v razredu s sošolci.

Zemljevid evropskih držav prikazuje stopnjo zaupanja v vlado po državah za leto 2023. Legenda na zemljevidu nam pove, kako si razlagati barve držav: države, obarvane s svetlo rumeno barvo, imajo najnižjo raven zaupanja v vlado v Evropi, saj vladi zaupa manj kot 20 % državljanov. V to skupino sodijo Bolgarija, Slovaška in Ukrajina. Države obarvane s temnejšo barvo imajo več državljanov, ki zaupajo vladi, v nekaterih primerih (države obarvane s temno modro barvo, kot so Finska, Irska ali Norveška) pa v vlado zaupa več kot 50% državljanov.

Na splošno so leta 2023 Slovenci podpovprečno zaupali v vlado. V primerjavi z drugimi evropskimi državami: zaupanje vanjo sicer ni bilo tako nizko kot v Bolgariji, a tudi ne tako visoko kot na Irskem: 30 % Slovencev je leta 2023 izjavilo, da zaupa svoji vladi.

Zaupanje v vlado, 2023

Source: TRUEDEM • Created with Datawrapper

B.3 Parlament

Glavna vloga parlamenta v demokratičnem sistemu je oblikovanje in sprejemanje zakonov. Ta funkcija se imenuje **zakonodajna oblast**. Parlament ima tudi druge pristojnosti, kot sta glasovanje o državnem proračunu in potrjevanje najpomembnejših mednarodnih sporazumov.

Slovenski parlament sestavljata dva doma: državni zbor in državni svet. Državni zbor ima skupaj 90 sedežev, ki jih glede na vsakokratni volilni izid zasedejo predstavniki političnih strank (88) ter (dva) predstavnika italijanske in madžarske manjšine. Člane državnega sveta predlagajo in volijo različne interesne skupine v državi, ki

zastopajo organizirane družbene interese in interese lokalnih skupnosti.

Državni zbor:

- sprejema spremembe ustave in sprejema zakone, oblikuje nacionalne programe, deklaracije in resolucije,
- sprejema poslovnik o svojem delovanju, sprejema državni proračun,
- ratificira mednarodne pogodbe,
- razpisuje referendum.

Poslanci državnega zbora izvolijo predsednika in podpredsednike državnega zbora. Državni zbor na predlog predsednika republike voli tudi sodnike Ustavnega sodišča, guvernerja Banke Slovenije in Varuha človekovih pravic.

Državni svet kot "posebni" dom parlamenta sestavlja 40 članov, in sicer:

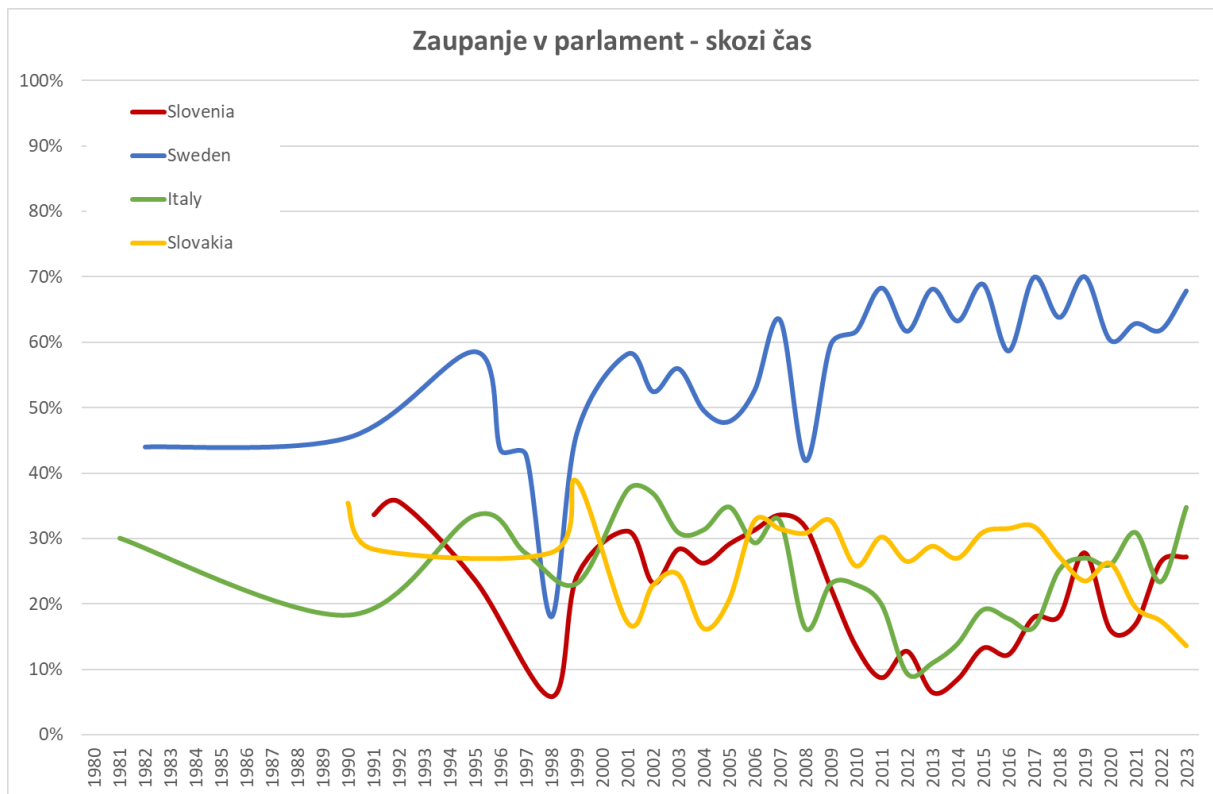
- štirje predstavniki delodajalcev,
- štirje predstavniki delojemalcev,
- štirje predstavniki kmetov, obrtnikov in samostojnih poklicev,
- šest predstavnikov negospodarskih dejavnosti,
- 22 predstavnikov lokalnih interesov.

Poslanci morajo po izvolitvi zastopati interese celotnega slovenskega prebivalstva in države, ne le interesov svojega volilnega okraja, volilne enote ali svoje stranke.

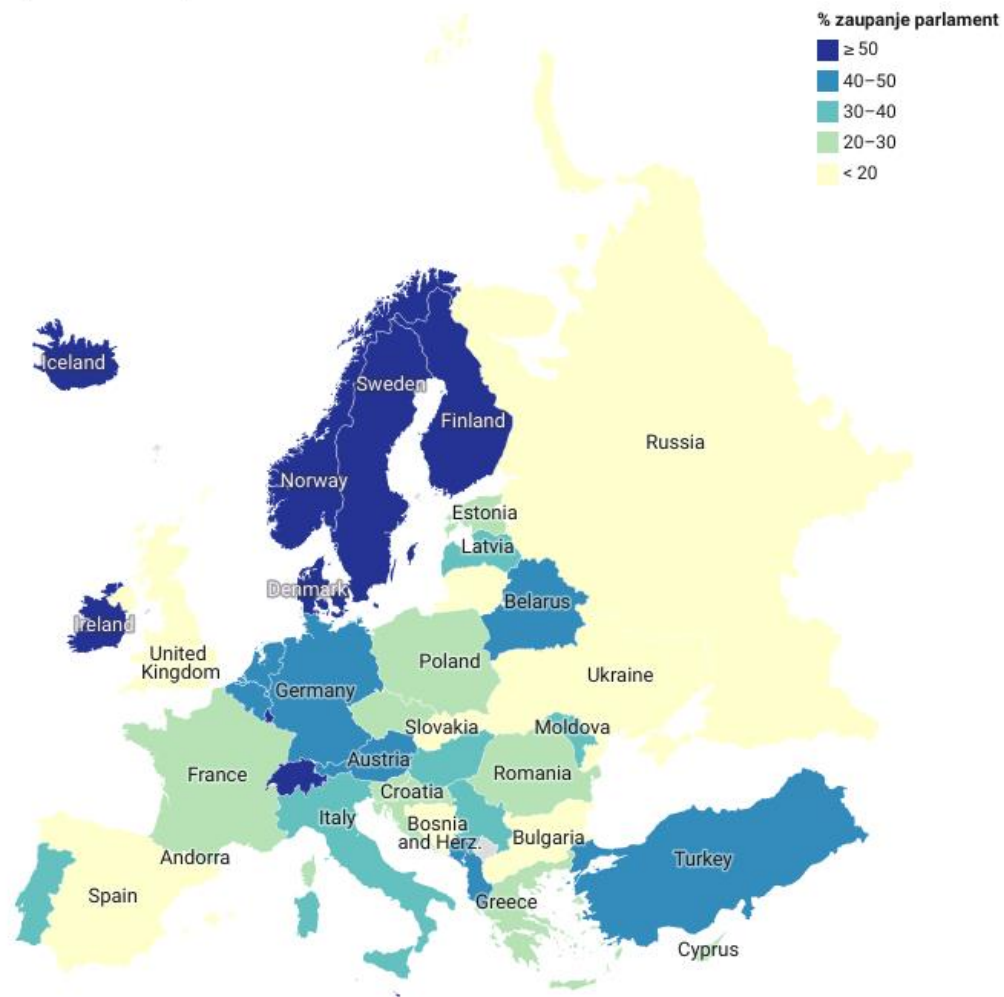
Pričakujemo lahko, da ljudje bolj zaupajo parlamentu, če menijo, da so njihovi interesi zastopani. Na raven zaupanja v parlament lahko vpliva uspešnost dela posameznih poslancev, pa tudi informacije, ki jih ljudje dobijo o tem, kaj parlament počne na splošno, in raven dostopa, ki ga imajo državljani do svojih izvoljenih predstavnikov in do institucije. V tem kontekstu sta transparentnost delovanja in odgovornost parlamenta bistvenega pomena.

Sprememba zaupanja v parlament je precej podobna spremembam zaupanja v vlado: rdeča črta, ki označuje odstotek Slovencev, ki zaupajo parlamentu, je z nekaj izjemami ostala na ravni približno 30 % zaupanja do začetka svetovne gospodarske krize, ko je padla pod 10 % in nato spet začela naraščati. Smiselno se zdi, da sta zaupanje v vlado in zaupanje v parlament povezana. Navsezadnje je predsednik vlade običajno vodja največje stranke v parlamentu in ta ne more učinkovito vladati brez podpore parlamenta.

Primerjava z ostalimi državami, predstavljenimi na grafu, kaže, da Slovenci manj zaupajo parlamentu kot Švedsi, vendar imajo podobno stopnjo zaupanja kot Italijani. Omeniti velja, da ljudje, ki proučujejo institucionalno zaupanje, menijo, da je preveliko zaupanje v državne institucije lahko enako slabo kot premajhno zaupanje - v demokracijah se od državljanov pričakuje, da se o dejanjih institucij seznanijo, jih ocenijo in se šele nato odločijo, ali si zaslužijo zaupanje ali ne.

Zaupanje v parlament, 2023

Source: TRUEDEM • Created with Datawrapper

B.4 Politične stranke

Slovenija ima **večstrankarski sistem**, kar pomeni, da na volitvah sodeluje več strank, ki politično delujejo tudi po volitvah.

Obstajajo različne vrste **rednih volitev**: predsedniške, parlamentarne, evropske in lokalne.

Predsedniške volitve so organizirane za izvolitev predsednika Republike Slovenije za dobo petih let na podlagi **splošne, neposredne, tajne in svobodne volilne pravice**. V Sloveniji je posameznik lahko izvoljen za predsednika dvakrat zaporedoma..

Parlamentarne volitve se nanašajo na volitve, na katerih se na podlagi **splošne, neposredne, tajne in svobodne volilne pravice** izvolijo člani državnega zbora za obdobje štirih let. V Sloveniji se uporablja proporcionalni volilni sistem (proporcionalno predstavništvo v osmih volilnih enotah z 11 sedeži), ki ima tudi nekatere značilnosti večinskega sistema. Za kandidatne liste je uveljavljena spolna kvota, pri čemer morajo stranke zagotoviti, da noben spol na listi ne sme biti zastopan z manj kot 35 %.

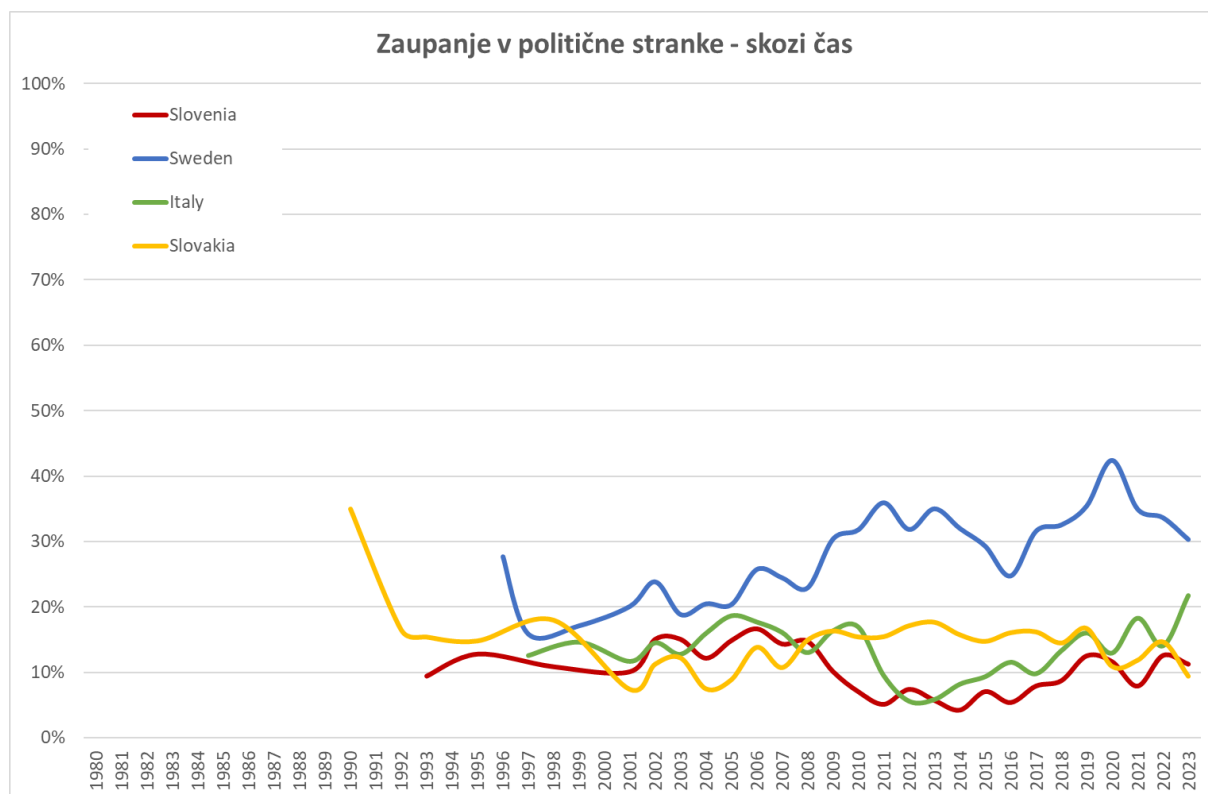
V vseh državah članicah Evropske unije vsakih pet let potekajo **evropske volitve**, na katerih se izvolijo člani Evropskega parlamenta (EP). V volilnem ciklu 2024-2029 ima Slovenija v EP dodeljenih 9 sedežev. Na volitvah v Evropski parlament lahko kandidira in glasuje vsak državljan EU z volilno pravico. Državljeni EU, ki prebivajo v drugi državi članici, lahko volijo in kandidirajo tam. To pomeni, da lahko slovenski državljani, ki prebivajo v drugi državi članici, kandidirajo in/ali glasujejo za kandidate, ki so predlagani za sedeže, dodeljene državi prebivanja, in da lahko državljani EU, ki prebivajo v Sloveniji, kandidirajo in/ali glasujejo za kandidate, ki so predlagani za sedeže, dodeljene Sloveniji. Minimalna starost za udeležbo na volitvah, organiziranih v Sloveniji, je 18 let, kar je tudi starost za udeležbo na evropskih volitvah.

Lokalne volitve so organizirane vsaka štiri leta, na njih pa se izbirajo župani in svetniki na občinski ravni. Glede na število članov občinskega sveta veljajo različna pravila za njegovo izvolitev. Za svete, ki imajo od 7 do 11 članov, velja večinski volilni sistem, za svete, ki imajo od 12 do 45 članov (največ 45), pa se uporablja proporcionalni sistem. Predstavniki etničnih manjšin (Italijani, Madžari, Romi) so izvoljeni po večinskem sistemu.

Najnižja starost za udeležbo na volitvah je 18 let. Najnižja starost za kandidiranje na volitvah je prav tako 18 let; to velja za predsedniške, parlamentarne, lokalne in evropske volitve. V Sloveniji trenutno deluje veliko strank, ki pokrivajo celoten ideološki spekter. Ena od tradicionalno najpomembnejših strank je konservativna Slovenska demokratska stranka, ki je na zadnjih parlamentarnih volitvah leta 2022 prejela 22% glasov. Vendar je na istih volitvah še večjo podporo dobila novoustanovljena stranka (leta 2022) Gibanje Svoboda socialno liberalna stranka.

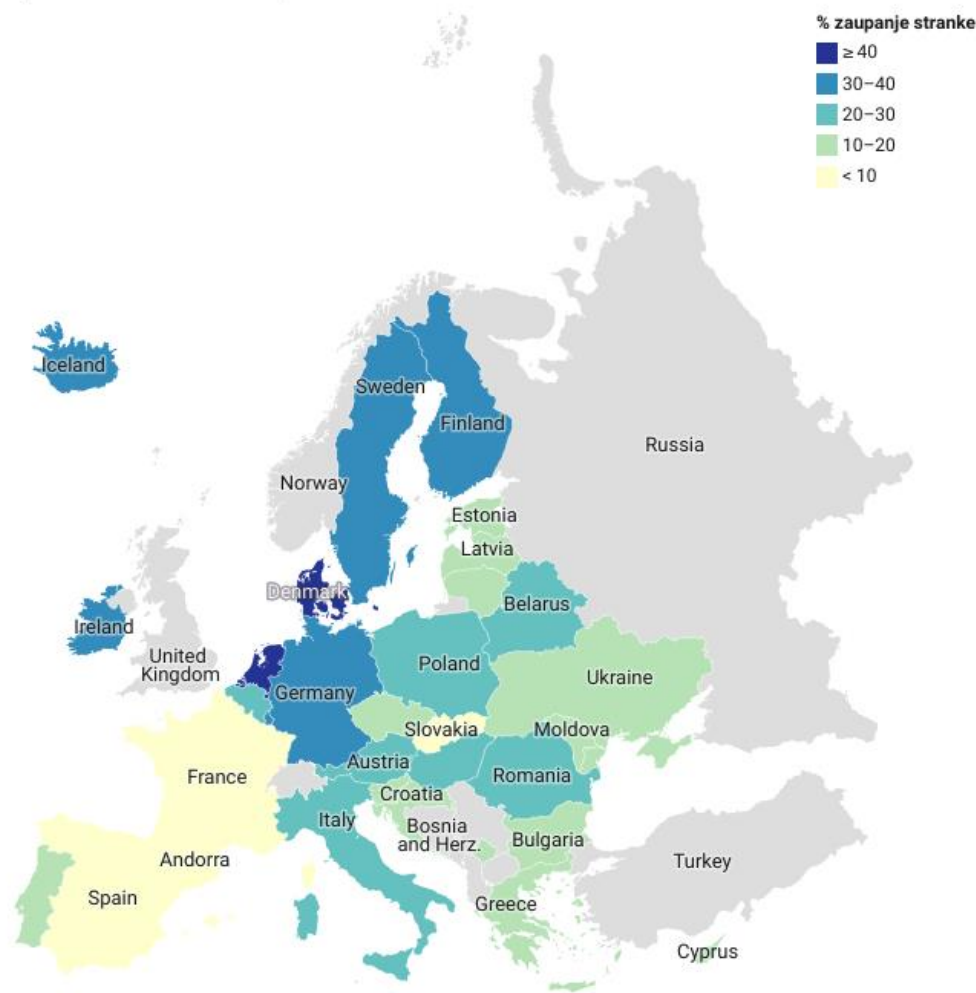
Obstoj več političnih strank, ki izražajo različne ideološke poglede, je bistvenega pomena za demokratično delovanje. Najvidnejša vloga političnih strank je predlaganje kandidatov za udeležbo na različnih vrstah volitev, ki se organizirajo v državi. Običajno politične stranke združujejo ljudi, ki delijo podobne politične poglede ali politične cilje. S tega vidika lahko različne politične stranke izražajo različna stališča o zadevah, pomembnih za družbo. To ne izključuje obstoja ali izvolitve neodvisnih kandidatov ali strank, ki nimajo jasno opredeljene ideologije ali političnih ciljev.

Ko se ljudi vpraša po njihovem zaupanju v politične stranke, lahko to zaupanje zamenjajo ali povežejo z zaupanjem v eno določeno stranko ali v podobne politične stranke. Zato je lahko ocenjevanje tega zaupanja včasih precej zahtevno. Hkrati podatki, zbrani v različnih državah in različnih obdobjih, pogosto kažejo, da so politične stranke na splošno ena izmed političnih institucij, ki jim ljudje najmanj zaupajo. Zato imamo lahko pri preučevanju ravni zaupanja v politične stranke različna pričakovanja o tem, kaj bi lahko določene ravni zaupanja pomenile v določenem nacionalnem kontekstu.

Zaupanje v politične stranke je običajno nižje kot zaupanje v vlado ali parlament. Delež Slovencev, ki pravijo, da zaupajo političnim strankam, se giblje med 4% in 17%, kar je bistveno manj kot zaupanje v zakonodajno in izvršilno oblast. Podobno stopnjo zaupanja opazamo tudi v Italiji, medtem ko je na Švedskem stopnja zaupanja višja. Zanimivo vprašanje za razpravo bi bilo: če parlament sestavljajo ljudje, ki jih predlagajo politične stranke in so izvoljeni na strankarskih listah, kako je mogoče, da Slovenci dvakrat bolj zaupajo parlamentu kot političnim strankam? Podatki za leto 2023, predstavljeni na zemljevidu Evrope, kažejo, da je Slovenija glede zaupanja v politične stranke v skupini držav, ki izkazujejo podpovprečno raven zaupanja, v tej skupini držav so tudi Bolgarija, Grčija in Portugalska. Ali so na tem zemljevidu še kakšne druge skupine držav, ki izstopajo?

Zaupanje v politične stranke, 2023

Source: TRUEDEM • Created with Datawrapper

B.5 Sodni sistem

Sodstvo kot tretja veja oblasti v Sloveniji ureja in nadzira pravice in obveznosti državljanov s tem pa tudi odloča o kaznih, ko so te potrebne. V skladu s slovensko ustavo morajo biti sodišča nepristranska, neodvisna in ustanovljena z zakonom, enako velja za sodnike.

Slovenska sodišča se delijo na splošna sodišča (ki obravnavajo različne civilne in kazenske zadeve) in specializirana sodišča, ki se ukvarjajo s posameznimi spornimi vprašanji, kot sta delovno pravo ali upravno pravo. Splošna sodišča so razporejena na različnih ravneh, in sicer na okrajni, okrožni, višji ravni ter Vrhovno sodišče.

Slovenija ima tudi ustavno sodišče, ki ga sestavlja devet sodnikov z devetletnim mandatom. Predlaga jih predsednik republike, voli pa državni zbor. Sodnik ustavnega sodišča lahko postane vsak slovenski državljan, ki je tudi pravni strokovnjak, če je star vsaj 40 let, mandata pa ni moč ponoviti.

Ko želijo sodniki rešiti pravni primer, upoštevajo predvsem določbe ustave in trenutno veljavne **zakonodaje**. Vendar morajo zaradi skladnosti upoštevati tudi prejšnje odločitve o podobnih zadevah (tj. **sodno prakso**) ali **pravna načela**, ki izhajajo iz prakse in/ali **znanstvenega dela** na področju pravnih študij.

V demokratičnih državah, kot je Slovenija, morajo tudi sodniki in vsi drugi spoštovati načela **pravne države**. Preprosto povedano to pomeni, da nihče ni nad zakonom. To se ne sme dogajati le pri izvrševanju zakonov, temveč tudi pri njihovem oblikovanju, zato morajo tudi tisti, ki zakone oblikujejo, zakone spoštovati in si ne smejo dodeljevati privilegijev, s katerimi bi se postavljali nadnje. Da bi se izognili možnosti konflikta, tisti, ki zakon uporabljajo, ne

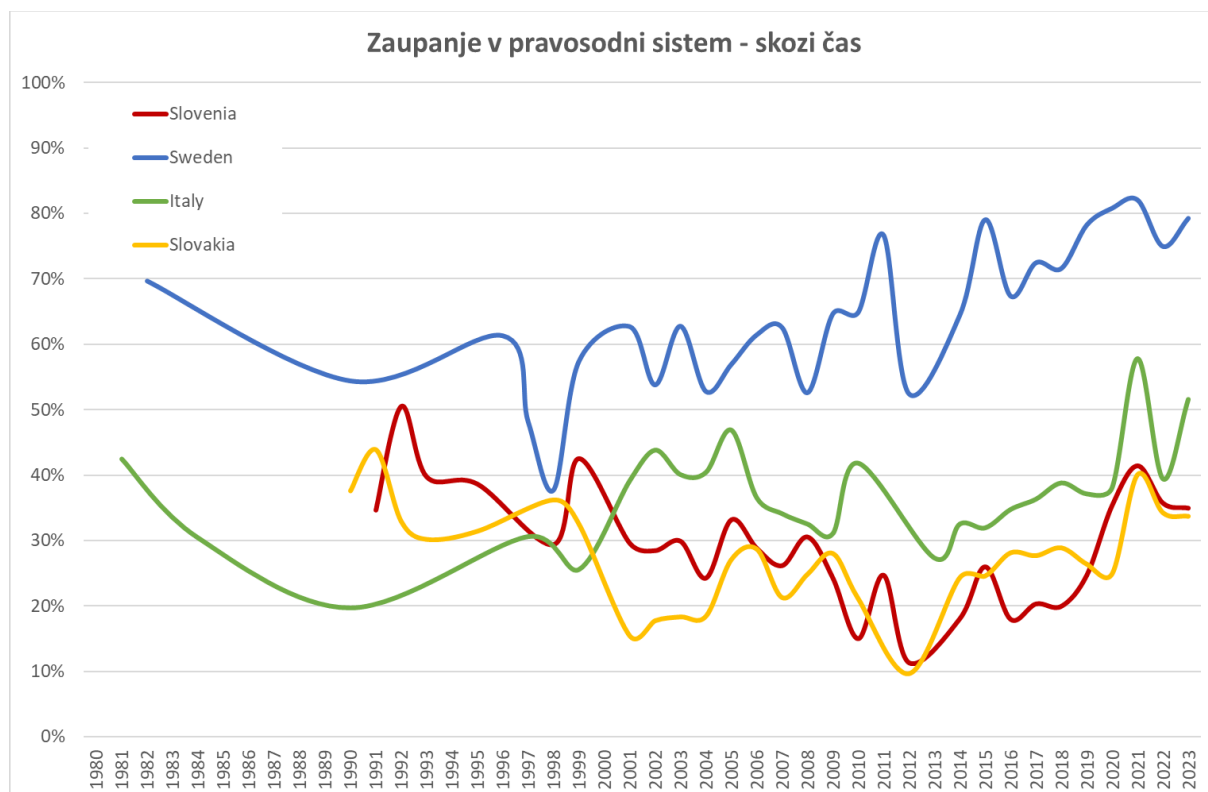
bi smeli biti isti kot tisti, ki ga oblikujejo, in tisti, ki zakon oblikujejo ali morajo izvajati, ne bi smeli biti isti kot tisti, ki razlagajo in presojujejo, kako se zakon uporablja. To je načelo **delitve oblasti** in je nujno za zagotavljanje **neodvisnosti pravosodja**.

Tako kot druge demokratične države je tudi Slovenija del širše mreže mednarodnih sporazumov, ki so ustvarili mednarodne norme in standarde z učinki tudi na nacionalni ravni. Dva najpomembnejša sklopa takšnih norm se nanašata na zakonodajo EU oziroma na deklaracije o človekovih pravicah.

Kot del Evropske unije mora Slovenija spoštovati vso zakonodajo EU. Zato morajo tudi slovenski sodniki pri svojih presojah **uporabljati pravo EU**, če na določenem področju, ki ga obravnavajo, take norme EU obstajajo. Če je norma EU v nasprotju z nacionalno normo, prevlada prva. To načelo **prednosti zakonodaje EU** velja v vseh državah EU in zagotavlja skladnost in delovanje Evropske unije ter enako varstvo vseh ljudi na ozemlju vsake države članice EU, tudi Slovenije. Hkrati izraža dejstvo, da zakonodaja EU vedno nastaja ob neposrednem sodelovanju vlad vseh držav članic EU, Evropskega parlamenta, ki ga sestavljajo neposredno izvoljeni predstavniki državljanov vsake države članice EU, ter ob posvetovanju z vsemi pomembnejšimi družbenimi in gospodarskimi deležniki iz vsake države članice EU.

Slovenski sodniki morajo vedno upoštevati tudi različne vidike **človekovih pravic**, zlasti če se nanašajo na načela in sodno prakso, ki izhajajo iz prakse **Evropskega sodišča za človekove pravice (ESČP)**. Slovenija je članica Sveta Evrope in podpisnica *Evropske konvencije o človekovih pravicah*. Najvišji organ za razlago te konvencije je ESČP, sodni organ Sveta Evrope. Če slovenski državljan meni, da so mu bile kršene človekove pravice, in je izčrpal vsa možna pravna sredstva za iskanje pravice v slovenskem sodnem sistemu, lahko svojo zadevo predloži na ESČP. Če ESČP razsodi v korist pritožnika, mora Slovenija odločbo upoštevati, v nekaterih primerih pa mora za vsak dan zamude pri upoštevanju odločbe plačati tudi visoke denarne kazni.

Ko ljudje izražajo zaupanje v slovenski pravosodni sistem, ni nujno, da izražajo zadovoljstvo ali nezadovoljstvo s samim sistemom ali pravnimi strokovnjaki, temveč lahko upoštevajo zelo osebne izkušnje, povezane z nepravilno situacijo, v kateri so se znašli in ki morda sploh ni povezana s tem, kako deluje pravosodje oziroma slovenska sodišča. Izražajo lahko tudi odzive, povezane s širšimi demokratičnimi vidiki, kot je na primer zaznana (ne)odvisnost sodstva ali način uporabe načela pravne države. Nenazadnje imajo lahko pri ocenjevanju zaupanja v slovenski pravosodni sistem različni ljudje različno stopnjo znanja o njem, prav tako pa tudi o razmerju slovenskega pravnega sistema do prava Evropske unije ali do mednarodne ureditve človekovih pravic.

Po podatkih, predstavljenih v grafu, Slovenci v primerjavi z drugimi nacionalnimi institucijami sicer nekoliko bolj zaupajo v pravosodni sistem, vendar v primerjavi z drugimi državami še vedno podpovprečno. Sprememba zaupanja skozi čas je podobna kot pri drugih političnih institucijah. Pri ocenjevanju stanja demokracije je stopnja zaupanja v pravosodni sistem eden najpomembnejših kazalnikov. Zaupanje v vlado in parlament sta prav tako pomembna kazalnika, vendar lahko na zaupanje v te institucije vplivajo ne samo njihova dejanska učinkovitost, temveč tudi ideologija strank, ki jih vodijo. Znano je, da ljudje isto institucijo, na primer parlament, ocenjujejo boljše, če ima v parlamentu večino politična stranka, ki je njim najbližja, ali slabše, če je stranka, ki jim je najbližja, v opoziciji. Zaupanje v pravosodni sistem pa je manj odvisno od tega, kdo je na oblasti in kdo v opoziciji, in bolj temelji na oceni delovanja pravosodnega sistema. S tega vidika je za demokracijo boljše, če obstaja visoka stopnja zaupanja v pravosodni sistem.

Od samega začetka so imele vse tri organizacije skupne cilje in kmalu po ustanovitvi tudi celotno institucionalno strukturo. Sprva so to strukturo sestavljali le štirje glavni organi - **Evropska komisija (EK)**, **Evropski parlament (EP)**, **Svet Evropske unije** in **Sodišče Evropske unije (SEU)**. Vsak izmed teh organov je bil zasnovan tako, da je opravljal določeno funkcijo - EK je nadnacionalni nadzornik, ki skrbi za spoštovanje poslanstva evropskega projekta in organizacij, ki ga

izražajo; EP zastopa interese državljanov držav članic; Svet združuje predstavnike držav na ravni ministrov na področjih, ki so pomembna za področje delovanja ESPJ, EGS in Euratom; SEU pa zagotavlja pravno skladnost institucionalnega in političnega razvoja celotnega sistema.

V **šestdesetih letih prejšnjega stoletja** se je ta edinstvena pravna in institucionalna ureditev treh različnih mednarodnih organizacij, ki so razvile skupni nadnacionalni sistem upravljanja, začela neuradno imenovati **Evropska skupnost**. V **osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja**, ko so članice razširile in okrepile svoje politično sodelovanje tudi na področju zunanje in varnostne politike ter policijskih in pravosodnih zadev, se je projekt institucionalno preoblikoval in uradno sprejel sedanje ime - **Evropska unija (EU)**. Približno v istem času so članice zaradi lažjega gospodarskega povezovanja začele usklajevati svoje ekonomske politike in sčasoma je večina tistih, ki so bile na to ekonomsko pripravljene, sprejela skupno valuto - evro. Ta proces gospodarskega povezovanja je znan kot ekonomska in monetarna unija (EMU), medtem ko se politični in institucionalni vidiki včasih skupno imenujejo politična unija. Leta **2009** se je EU po več institucionalnih reformah, potrebnih zaradi vse večje zapletenosti tega sistema upravljanja, preoblikovala v **pravno samostojno mednarodno organizacijo**.

Ker se je sodelovanje med članicami izkazalo za uspešno, so se začele za sodelovanje zanimati tudi druge države in nekatere so se temu projektu tudi pridružile. Od ustanovitve je bilo več širitvev članstva (t. i. **širitvenih valov**), ko so se skupnosti pridružile nove članice: leta 1973 (Danska, Irska, Združeno kraljestvo), 1981 (Grčija), 1986 (Portugalska, Španija), 1995 (Avstrija, Finska, Švedska), 2004 (Ciper, Češka, Estonija, Madžarska, Latvija, Litva, Malta, Poljska, Slovaška, Slovenija), 2007 (Bolgarija, Romunija) in 2013 (Hrvaška). Po izstopu Združenega kraljestva iz Unije leta 2020 je v EU trenutno **27 članic**, devet drugih držav (Albanija, Bosna in Hercegovina, Gruzija, Moldavija, Črna gora, Severna Makedonija, Srbija, Turčija in Ukrajina) pa ima status držav kandidatk, ki si prizadevajo za pristop v EU.

Pristopna merila so bila sprva omejena na majhen nabor tehničnih in gospodarskih zahtev ter politično soglasje že obstoječih članic. Vendar je bil v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, ko je precejšnje število držav pokazalo zanimanje za pristop k sporazumu in je projekt postajal vse bolj zapleten, razvit obsežnejši sklop meril. Ta merila, ki so trenutno splošno znana kot kopenhavnska merila (po kraju, kjer je leta 1993 potekalo srečanje na visoki ravni, na katerem so bila ta merila določena), je mogoče razvrstiti v tri kategorije - **politična merila** (tj. obstoj in stabilnost institucij, ki zagotavljajo demokracijo, pravno državo, človekove pravice ter spoštovanje in zaščito manjšin); **gospodarska merila** (tj. delujoče tržno gospodarstvo, ki se lahko spopada s konkurenco in tržnimi silami); in **tehnična merila** (tj. upravna in institucionalna zmogljivost za izvajanje že obstoječe zakonodaje EU in izpolnjevanje vseh obveznosti, ki iz nje izhajajo).

Ta merila so tesno povezana z **vrednotami in načeli**, na katerih je bila EU ustanovljena: demokracija, pravna država, svoboda, enakost, človekovo dostojanstvo, človekove pravice, spodbujanje miru, blaginja njenih državljanov, socialna solidarnost, dosledno spoštovanje mednarodnega prava ter znanstveni in tehnični napredek. Kot odziv na prepoznane nove izzive so se pojavile dodatne vrednote in načela. Na primer, danes se bolj zavedamo našega vpliva na okolje in zapletenih razmerij med okoljem, gospodarstvom in družbo. Zaradi teh razlogov si tudi v Evropski uniji prizadevamo za bolj trajnostni razvoj, ki poleg gospodarske rasti upošteva tudi družbena in okoljska vprašanja. Vendar vse te vrednote in načela ter prizadevanja za njihovo uresničitev ne vplivajo le na skoraj pol milijarde državljanov EU. Na primer, Unija je eno največjih gospodarstev in trgov na svetu, ki privablja veliko število trgovinskih partnerjev. Če ti želijo vstopiti na trg EU, morajo upoštevati standarde in predpise EU. EU je tudi največja donatorica razvojne in humanitarne pomoči na svetu, zato izplačilo razvojnih sredstev pogojuje s spoštovanjem svojih vrednot in načel. Prav tako ima Unija trenutno najvišje standarde na svetovni ravni na področju varstva osebnih podatkov in varstva potrošnikov. Zato ti standardi ne le, da lahko služijo kot zgled drugim državam in tako vplivajo na svetovno agendo na tem področju, temveč jih morajo sprejeti tudi mednarodna podjetja, ki želijo delovati znotraj EU. S tega vidika ugleda Evropske unije in zaupanja vanjo ni mogoče razumeti kot omejenega samo na ozemlje držav članic EU ali EU institucij.

Zaradi različnih mednarodnih sporazumov imajo tudi druge države delne koristi od sistema upravljanja in standardov EU. Za gospodarsko povezovanje evropske celine je še posebej pomemben **Evropski gospodarski prostor (EGP)** - sporazum med državami članicami EU na eni strani ter Islandijo, Lihtenštajnom in Norveško na drugi strani. Ta je začel veljati leta 1994 in je ustvaril večji enotni trg med članicami EU in tremi omenjenimi državami. Z drugimi besedami, tako kot v EU ali na nacionalnem trgu se z gospodarskega vidika ljudje, blago, storitve in kapital na območju EGP prosto gibljejo. Načelo prostega gibanja oseb na primer zagotavlja, da ima vsak državljan katere koli države članice EU ali EGP pravico, da se giblje, prebiva in dela v kateri koli drugi državi članici EU/EGP ter da je obravnavan enako kot državljani te države članice. To ljudem iz vseh teh držav zagotavlja več možnosti za razvoj, hkrati pa spodbuja medsebojno učenje, sodelovanje in inovacije ter na primer omogoča prožnejše prilagoditve trga dela. Podobno svoboda pretoka blaga pomeni odpravo carinskih dajatev med državami članicami EGP, kar na koncu pomeni cenejše blago za vsakega od nas, ki živimo v EU ali širšem območju EGP.

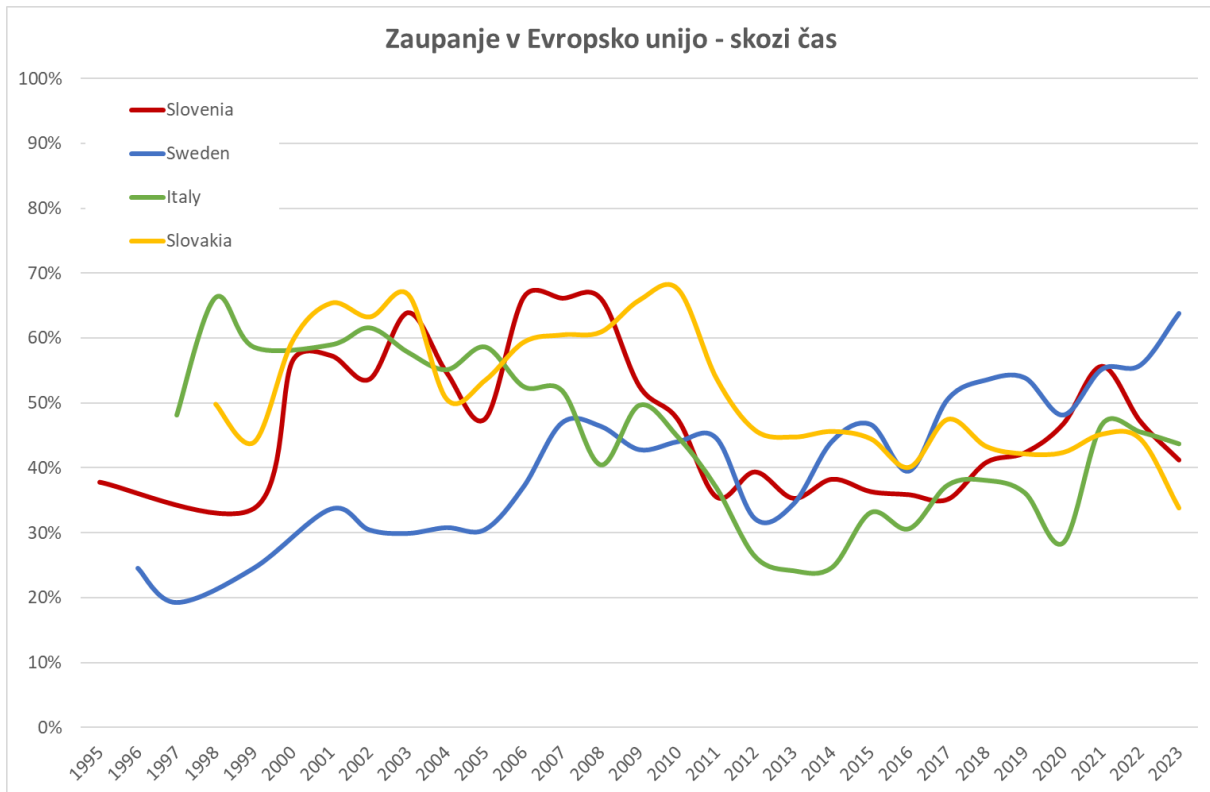
Te štiri svoboščine gibanja - ljudi, blaga, storitev in kapitala - ne smemo zamenjevati s **fizično svobodo gibanja**. EU je v svoj pravni okvir vključila sporazum, ki omogoča odpravo mejnih kontrol na medsebojnih mejah držav članic in skupni vizumski režim za mednarodne potnike. Ozemlja vseh sodelujočih držav skupaj tvorijo **območje Schengen**, ki trenutno vključuje večino članic EU, vendar ne vseh, ter Islandijo, Lihtenštajn, Norveško in Švico. Zaradi njihove geografske lege, posebnih sporazumov z nekaterimi članicami EU ali lastnega vizumskega režima, je možen tudi prost vstop in izstop iz Andore, Monaka, San Marina in Vatikana. Čeprav se lahko v nujnih primerih ponovno uvede mejni nadzor, je splošno pravilo, da na schengenskem območju ni carinskih in policijskih nadzorov. Čeprav se zdi, da to koristi predvsem posameznikom, ki morajo potovati, ima to največji vpliv na celotno EU. Z odpravo nadzora na notranjih mejah se na primer prihrani več ur čakanja za tovornjake, ki prevažajo blago, kar omogoča več gospodarskih izmenjav in gospodarsko rast, manjši pa je lahko tudi vpliv na okolje na območjih, kjer so te meje.

Vse koristi, ki jih prinaša članstvo v Evropski uniji, niso takoj opazne ali neposredne. Poleg tega se EU pogosto sooča z različnimi izzivi, za iskanje rešitev in mehanizmov za njihovo reševanje pa je morda potreben čas. Zato si EU nenehno prizadeva prilagoditi in izboljšati svoj obstoječi institucionalni, pravni in politični okvir. To tudi potrjuje dejstvo, da je Unija poleg tega, da je mednarodna organizacija in edinstven sistem upravljanja, ki temelji na demokratičnih vrednotah in načelih, tudi neprestano razvijajoči se projekt. Uspeh tega projekta pa ni odvisen le od uspešnosti in hitrosti prilagajanja starejšim ali novejšim izzivom, temveč tudi od zaupanja, ki ga namenjamo Uniji.

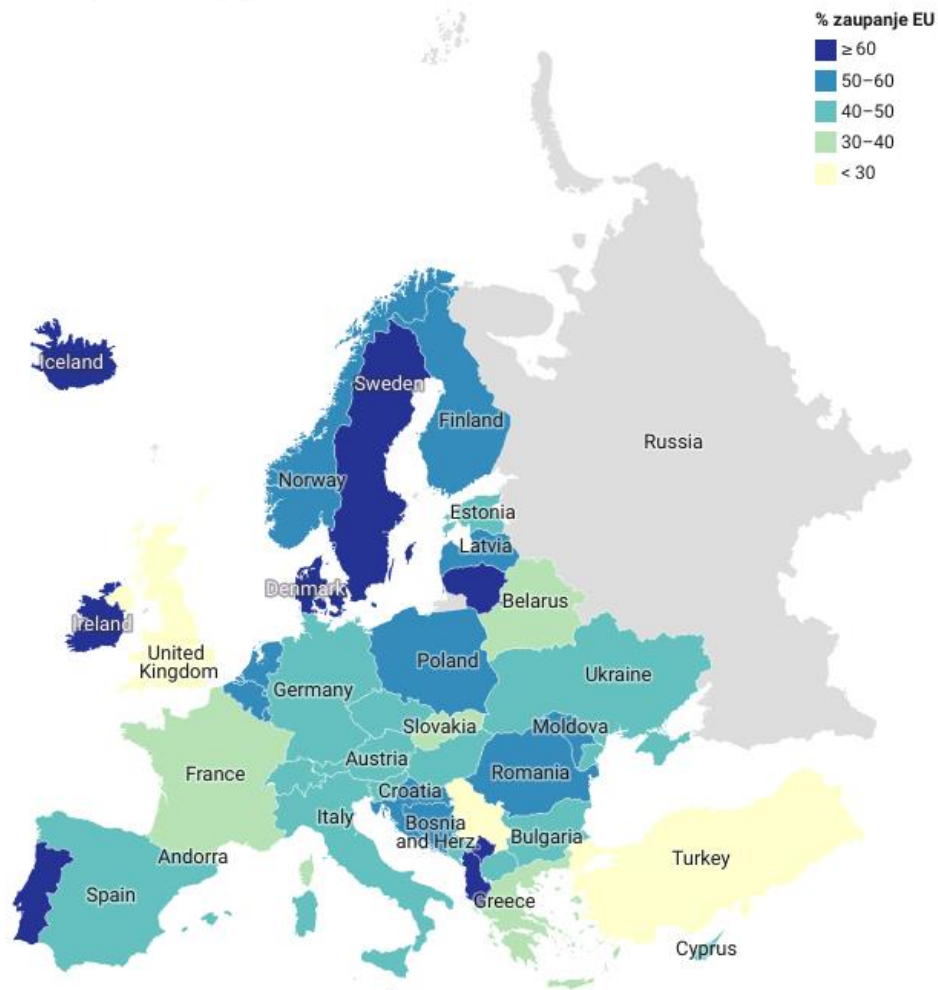
Na to zaupanje lahko vplivajo številni dejavniki, med katerimi so tudi takšni, ki niso neposredno povezani z delovanjem Evropske unije. Na primer, način, kako se o delovanju EU in njenih institucij poroča in kako te informacije dosežejo širšo javnost, lahko pomembno vpliva na stopnjo in natančnost znanja o EU in njenem delovanju. Obstoj in razširjenost diskurzov, ki izkrivljajo ali si izmišljujejo dejstva ali ki krepijo morda upravičene pomisleke, vendar na načine, ki ustvarjajo strah in sovraštvo, vplivata na stopnjo zaupanja, kar lahko zmanjša moč Unije in njeno sposobnost, da učinkovito brani svoje vrednote in načela. Ne nazadnje lahko zaupanje v Evropsko unijo pri različnih ljudeh pomeni veliko različnih stvari, in je odvisno od njihove starosti ali izpostavljenosti različnim gospodarskim, socialnim in/ali okoljskim vprašanjem.

Slovenija je članica Evropske unije od leta 2004. Kot je običajno za države, ki so se Evropski uniji pridružile v enem od širitvenih valov, je tudi v Sloveniji zaupanje v EU pred vstopom vanjo naraščalo, po pridružitvi pa upadlo. Takšen vzorec nakazuje rdeča črta, ki kaže, da se je delež Slovencev, ki zaupajo EU, zmanjšal z najvišjega skoraj 67-odstotnega deleža leta 2006 na najnižjega 35-odstotnega leta 2017.

Primerjave z drugimi državami kažejo tako na podobnosti kot razlike. Vzorec v Sloveniji je podoben spremembam zaupanja v EU v Italiji, razlikuje pa se od vzorca na Švedskem, kjer se je zaupanje v Evropsko unijo povečalo po svetovni gospodarski krizi v letih 2007-2012.

Zaupanje v Evropsko unijo, 2023

Source: TRUEDEM • Created with Datawrapper

B.6.1 Evropski parlament

Evropski parlament (EP) je poleg Evropske komisije, Sveta Evropske unije in Sodišča Evropske unije ena od štirih osrednjih institucij Evropske unije. Ima predvsem **zakonodajne, proračunske in nadzorne pristojnosti**. Natančneje, skupaj s Svetom, ki zastopa interese vlad držav članic EU, EP sprejema zakonodajo EU in glasuje o letnem proračunu Evropske unije. Poleg tega spremlja in nadzoruje delo drugih institucij EU, predvsem delo Evropske komisije, ki je glavni izvršilni organ Unije.

Evropski parlament, ki je bil sprva ustanovljen kot parlamentarna skupščina Evropske skupnosti za premog in jeklo (ESPJ), je svoje ime dobil, ko je postal skupni parlamentarni organ Evropske skupnosti, predhodnice projekta in organizacije, ki ju danes imenujemo Evropska unija.

Do leta 1979 so poslance Evropskega parlamenta (EP) imenovala parlamentarne stranke posameznih držav članic, tj. stranke, ki so bile zastopane v nacionalnem parlamentu po volitvah v nacionalni parlament. Porazdelitev sedežev, dodeljenih posamezni državi, naj bi sorazmerno odražala politično sestavo nacionalnega parlamenta.

Od leta 1979 lahko prebivalci držav članic neposredno volijo poslance Evropskega parlamenta na podlagi **splošne in svobodne volilne pravice**. Evropske volitve se organizirajo vsakih pet let v vsaki državi članici za poslance Evropskega parlamenta iz te države članice. Poslanski sedeži, dodeljeni posamezni državi, se sorazmerno razdelijo med stranke in kandidate, ki sodelujejo na posameznih evropskih volitvah v tej državi.

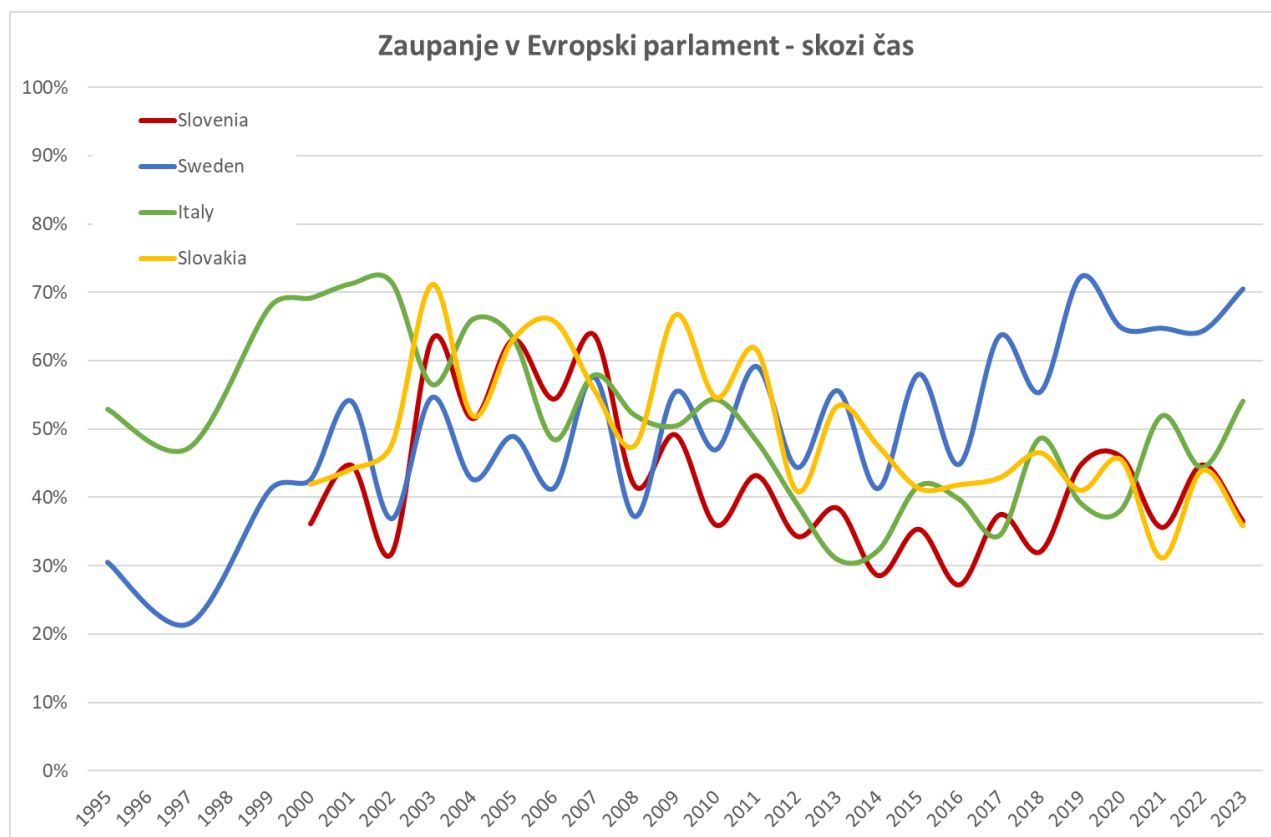
Nedavno so se pojavile razprave o možnosti nadnacionalnih kandidatnih list in sprejetih je bilo več pravnih ukrepov, da bi se ta možnost v praksi lahko uresničila. To bi pomenilo, da bi lahko državljani EU poleg sedežev, dodeljenih posameznim državam, glasovali tudi za kandidatne liste oblikovane na EU ravni, ki bi vključevale kandidate iz različnih držav članic, vendar se ta predlog za zdaj še ni uresničil.

Vsak državljan EU lahko kandidira in glasuje na volitvah za Evropski parlament. Državljan EU, ki prebivajo v drugi državi EU, lahko tam volijo in kandidirajo na volitvah. Ta pravila veljajo v vseh državah članicah EU. Vsaka država ima lahko tudi dodatna ali posebna pravila o volilni pravici, najnižji starosti za udeležbo na volitvah ali volilnih formulah za zapolnitev sedežev, dodeljenih posamezni državi članici. Vendar nacionalni predpisi o evropskih volitvah ne smejo biti v nasprotju s skupnimi pravili o volitvah v EU.

Skupno število sedežev v Evropskem parlamentu ne sme presegati 751. V obdobju 2019-2024 je imel EP 705 sedežev. Za mandatno obdobje 2024-2029 je za volitve na voljo 720 sedežev, od katerih je 9 dodeljenih Sloveniji. Število sedežev, ki je dodeljeno posamezni državi članici EU, se določi pred vsakimi volitvami, in sicer sorazmerno s številom prebivalstva. To pomeni, da imajo države z večjim številom prebivalcev več sedežev, medtem ko imajo manjše države manj sedežev. Najmanjše število evropskih poslancev, ki se lahko dodelijo državi je 6, največje pa 96.

Za razliko od večine parlamentarnih skupščin mednarodnih organizacij v Evropskem parlamentu niso zastopane vlade, temveč državljani držav članic. Dejansko je EP že od samega začetka bolj podoben nacionalnemu parlamentu kot parlamentarni skupščini medvladne organizacije in trenutno velja za **edino neposredno izvoljeno nadnacionalno skupščino na svetu**.

V praksi to pomeni, da morajo izvoljeni poslanci Evropskega parlamenta po izvolitvi zastopati interese vseh državljanov EU in EU na splošno, ne le interese svojih volilnih enot oziroma interesov držav iz katere prihajajo. Hkrati pa se poslanci v EP namesto na podlagi nacionalne pripadnosti združujejo predvsem na podlagi **politične strankarske družine, tj. določene politične ideologije**. V Evropskem parlamentu so družine političnih strank priznane z ustanovitvijo uradnih političnih **skupin**, za kar je potrebnih vsaj 23 poslancev iz vsaj četrtnine držav članic. Trenutno je takšnih skupin sedem, tri od njih pa so v Evropskem parlamentu zastopane neprekinjeno od ustanovitve EP. V EP so lahko tudi poslanci, ki niso povezani z nobeno politično skupino.

Poleg političnih skupin je Evropski parlament sestavljen iz odborov in delegacij. Delo v **odborih** je jedro parlamentarne dejavnosti, saj lahko poslanci v njih **predlagajo, spreminjajo in sprejemajo zakonodajne predloge ali poročila**. Odbori so namenjeni predvsem določenim političnim področjem, ki so iz enega parlamentarnega mandata v drugega relativno enaka, lahko pa se ustanovijo tudi začasni ali novi odbori. Vsak odbor se sestane dvakrat na mesec, njihovo delo pa je javno. Kot del **delegacij** Evropskega parlamenta so poslanci odgovorni za vzdrževanje **odnosov med EP in državami, ki niso članice EU, ali mednarodnimi organizacijami**. Pri vseh teh dejavnostih morajo poslanci Evropskega parlamenta zagovarjati vrednote in načela EU.

Politično usklajevanje in javno zastopanje celotne institucije zagotavlja **predsednik Evropskega parlamenta**, ki je izvoljen za dve leti in pol z možnostjo ponovne izvolitve. Predsednik EP in predsedniki političnih skupin sestavljajo **konferenco predsednikov**, ki je politična struktura in organizira glavno delo EP ter politično razdelitev sestave odborov in delegacij.

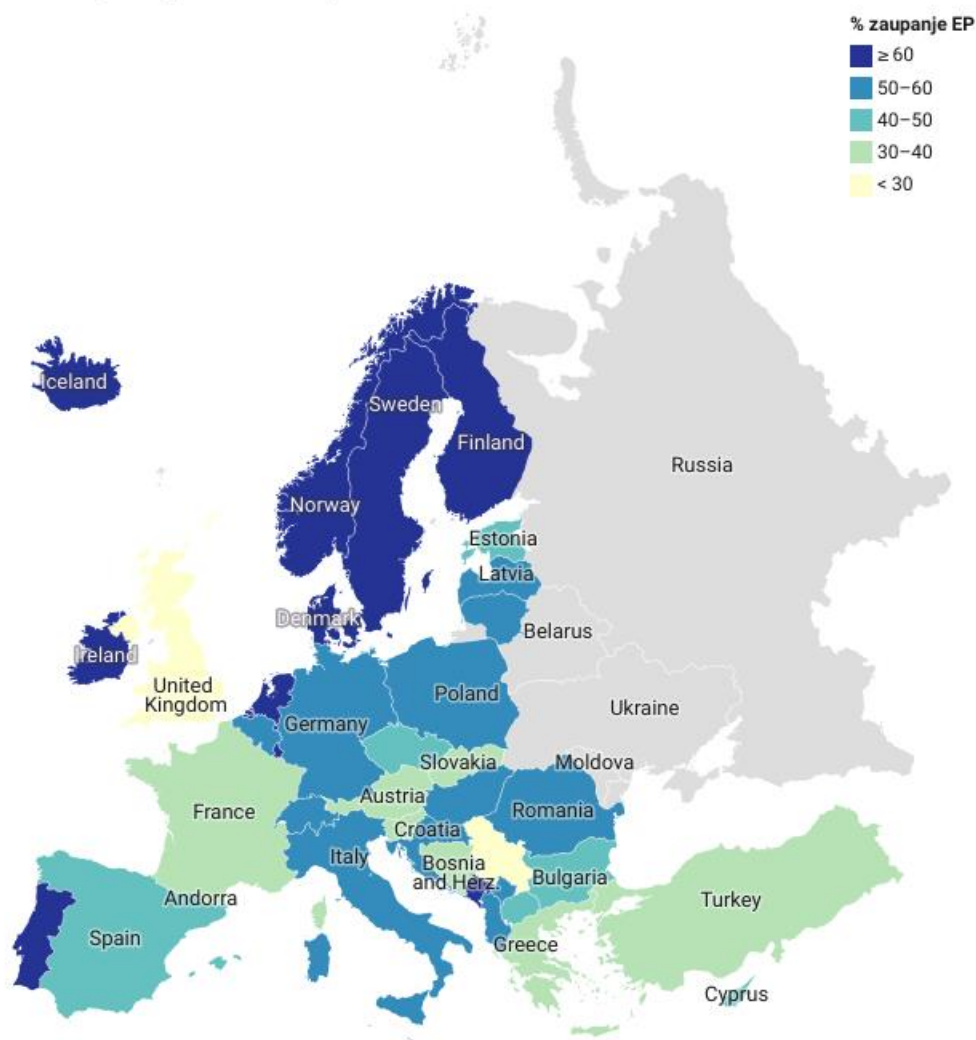
Dejavnost Evropskega parlamenta in vsakega poslanca, tudi slovenskega, bi morala biti transparentna. Vsi državljani EU imajo pravico dostopa do dokumentov EP, najpomembnejši dokumenti pa so na voljo v vseh jezikih EU, tudi v slovenščini. Kontaktni podatki vseh poslancev EP in njihovega osebja so javno objavljeni in državljani EU lahko naslovijo vprašanja na katerega koli poslanca EP. EU ima tudi javni register za preglednost lobističnih dejavnosti, ki ga uporabljajo tako Evropski parlament kot tudi Evropska komisija in Svet EU. Nobena organizacija ne more sodelovati pri dejavnostih lobiranja pri poslancih Evropskega parlamenta, ne da bi bila prej registrirana na tej platformi, osnovne podrobnosti o srečanjih med poslanci Evropskega parlamenta in tovrstnimi organizacijami pa so prek tega registra tudi javno dostopne.

Ker imajo ljudje različne politične preference ter različne izkušnje in pričakovanja glede vloge poslancev Evropskega parlamenta, se lahko zaupanje v Evropski parlament nanaša na različne stvari. Na dožemanje delovanja Evropskega parlamenta lahko vpliva tudi uspešnost političnih strank v nacionalnih parlamentih ali prepoznavnost predsednika EP. Poleg tega vsi ljudje, ki imajo mnenje o Evropskem parlamentu, morda ne vedo veliko o njegovem delovanju, na odnos do njega pa lahko vplivajo tudi nekateri drugi dejavniki.

Slovenija je prve volitve v Evropski parlament organizirala leta 2004. Od takrat se je zaupanje v Evropski parlament med Slovenci ob manjših nihanjih iz leta v leto nižalo z več kot 60% na manj kot 30%, nato pa se je zvišalo na približno 40%. Z vidika primerjalne analize se zdi, da Švedi bolj zaupajo v Evropski parlament, medtem ko je v Sloveniji zaupanje primerljivo z zaupanjem v Italiji ali na Slovaškem.

Zemljevid zaupanja v Evropski parlament za leto 2023 kaže podobno sliko kot zemljevid, ki kaže zaupanje v EU. Zaupanje v Evropski parlament je nekoliko večje v državah, ki so se EU pridružile kasneje. Hkrati imata Nemčija in Italija bolj pozitiven odnos do Evropskega parlamenta kot do Evropske unije kot celote.

Zaupanje v Evropski parlament, 2023

Source: TRUEDEM • Created with Datawrapper

B.6.2. Evropska komisija

Evropska komisija (EK) je poleg Evropskega parlamenta, Sveta EU in Sodišča Evropske unije ena od štirih osrednjih institucij Evropske unije. Ima predvsem **izvršilne pristojnosti**. To pomeni, da nadzira uporabo prava EU in na podlagi splošnih usmeritev Sveta EU oblikuje strategije EU ter predlaga novo zakonodajo in politike EU. Skupaj z državami članicami tudi izvršuje proračun EU. Hkrati ima pomembno vlogo pri upravljanju **mednarodnih odnosov Evropske unije**, predvsem pri oblikovanju politike mednarodnega sodelovanja, zagotavljanju humanitarne in razvojne pomoči drugim državam, usklajevanju dela delegacij EU v svetu in kot glavna kontaktna točka za diplomatska predstavništva drugih držav ali mednarodnih organizacij pri EU.

Evropsko komisijo sestavljajo **javni uslužbenci iz vseh držav članic EU**. Trenutno ima približno 32 000 stalno in začasno zaposlenih uslužbencev. Med njimi je veliko število prevajalcev - Evropska unija ima 24 uradnih jezikov in večina dokumentov mora biti na voljo v vseh teh jezikih. Zaradi učinkovitosti ima Unija tudi tri delovne jezike - angleščino, francoščino in nemščino, pri čemer se prva dva najbolj uporabljata pri vsakdanjem delu Komisije.

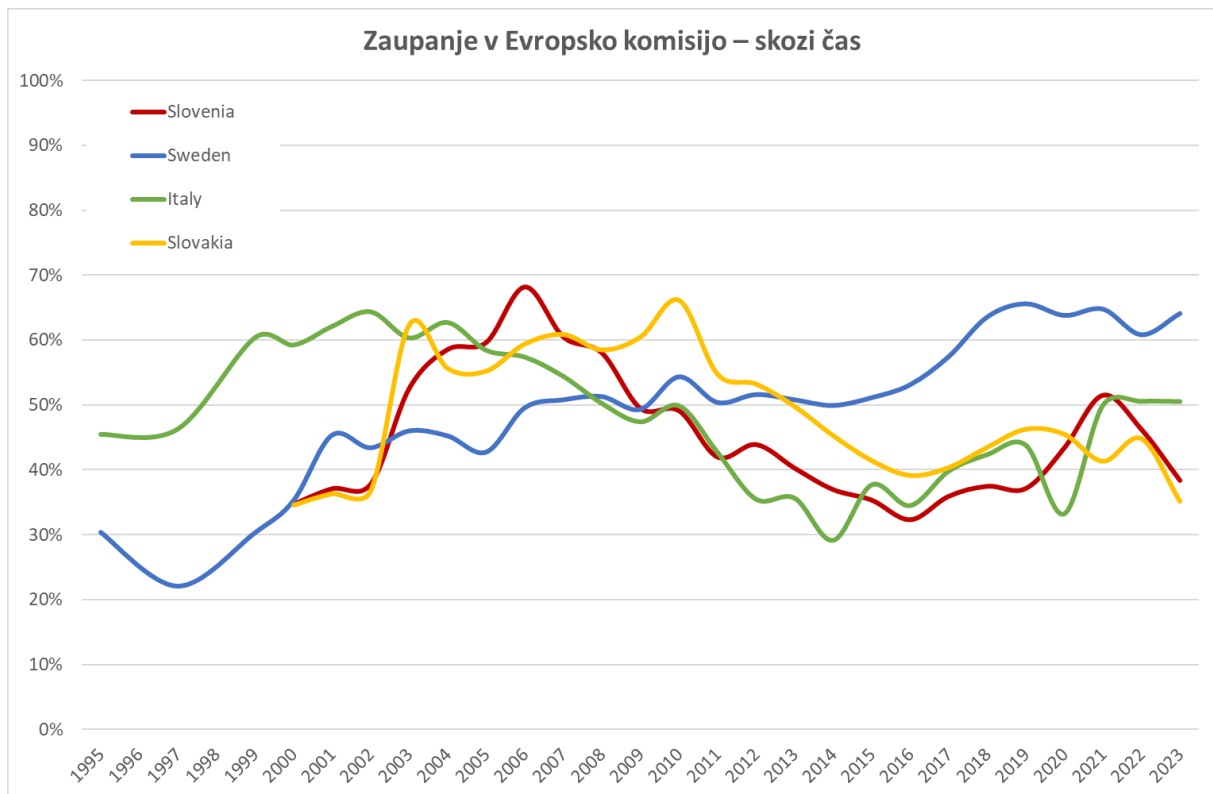

Večina dela znotraj Evropske komisije (EK) je strukturirana okoli področij politik, ki jih koordinirajo oddelki, imenovani **Generalni direktorati (GD)**. Ti so deloma podobni nacionalnim ministrstvom. Administrativno Komisijo koordinira Generalni sekretariat, ki je odgovoren za celovito usklajenost dejavnosti institucije v skladu s politično imenovanim vodstvom EK. Na političnem področju Komisijo vodi **kolegij komisarjev, ki ga vodi predsednik Komisije**. Predsednika izvoli Evropski parlament s političnimi pogajanja, podobno kot se v številnih nacionalnih

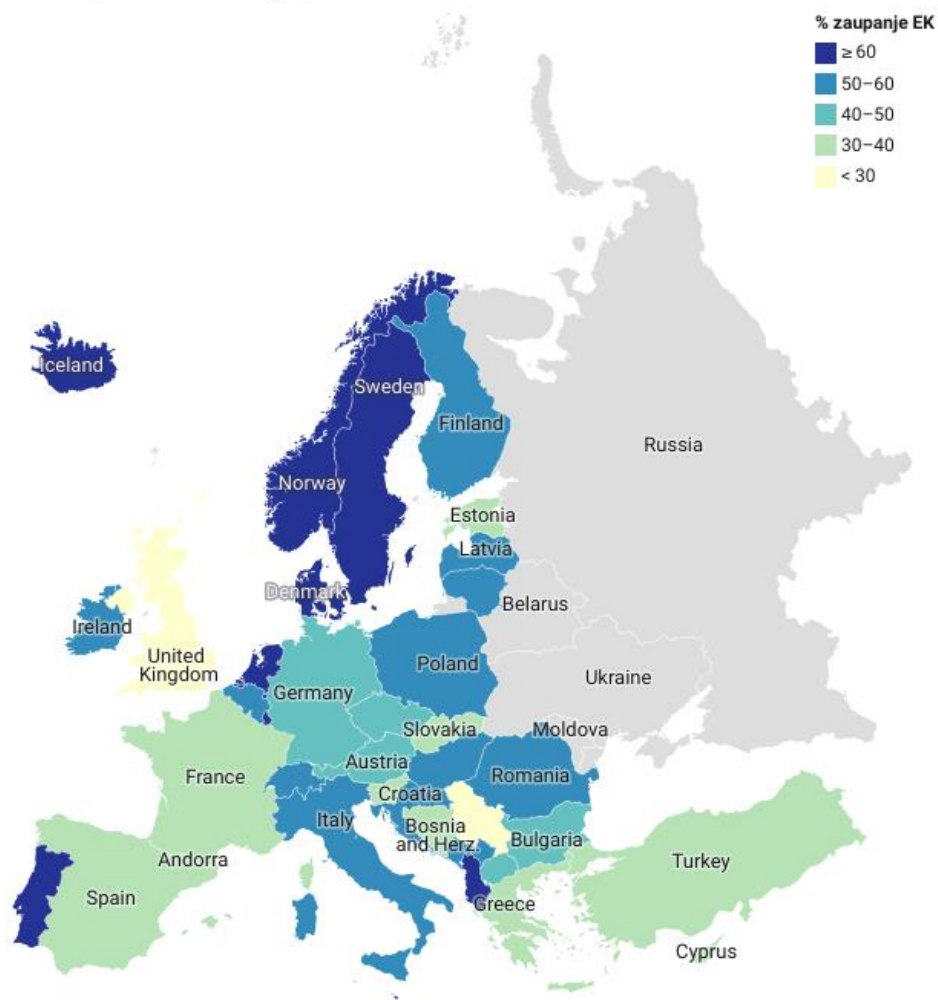
parlamentih po Evropi in svetu volijo predsedniki vlad. Predsednik izbere ekipo komisarjev na podlagi kandidatur, ki jih prejme iz vsake države članice EU, in ob upoštevanju glavnih načel raznolikosti in vključenosti, vključno z uravnoteženo zastopanostjo spolov. Čeprav vsak od trenutno **27 komisarjev** pripada drugi državi članici EU, morajo brez diskriminacije zastopati splošne interese Evropske unije in vseh njenih državljanov na splošno in na področjih, za katera so odgovorni.

Ko govorimo o Evropski komisiji, nekateri pomislijo na javne nastope predsednika Komisije ali komisarjev, drugi pa na pobude, ki izhajajo iz Evropske komisije. Ker EK zastopa splošne interese Evropske unije, mnogi pogosto enačijo dejavnost Komisije z dejavnostjo EU, čeprav ima Komisija večinoma izvršilne in ne politične pristojnosti ter mehanizmi odločanja Unije vključujejo več institucij in kompleksne mehanizme posvetovanj po vsej EU ter z velikim številom deležnikov. V tem kontekstu lahko zaupanje v Evropsko komisijo za različne ljudi pomeni različno. Zato je pri poskusu ocenjevanja javnega mnenja o tej instituciji pomembno, da se vprašanja oblikujejo tako, da je čim bolj jasno, kaj je predmet ocenjevanja (npr. dejavnost določenega predsednika, kolegija komisarjev ali Evropske komisije na splošno), in da ne povzročajo dodatne zmede.

Glede na zgoraj opisano dožemanje Evropske komisije v javnosti verjetno ne preseneča, da so podatki, ki kažejo na zaupanje v Evropsko komisijo, podobni podatkom o zaupanju v Evropsko unijo in zaupanju v Evropski parlament. Tudi tu je opazen upad zaupanja. Leta 2023 je manj kot 40% Slovencev izjavilo, da zaupajo Evropski komisiji.

Zaupanje v Evropsko komisijo, 2023

Source: TRUEDEM • Created with Datawrapper

B.7 Združeni narodi

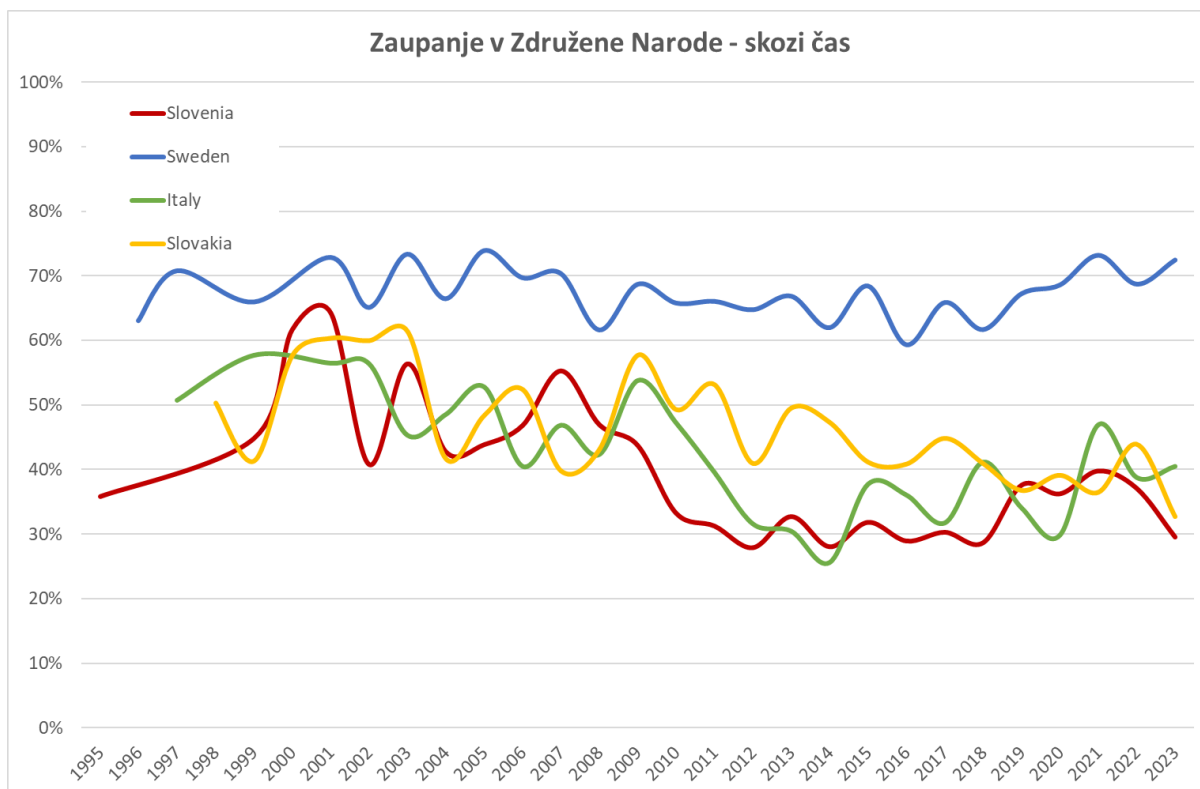
Združeni narodi so **mednarodna organizacija**, ki je bila ustanovljena leta 1945 kot jedro okvira za mednarodno sodelovanje, katerega cilj je zagotoviti večjo varnost in boljšo kakovost življenja svetovnega prebivalstva brez diskriminacije. V ta namen so ZN razvili **na pravilih temelječ mednarodni sistem**, katerega cilj je olajšati ohranjanje mednarodnega miru in varnosti, hkrati pa spodbujati države, da z mednarodnim sodelovanjem, dobrososedskimi odnosi ter spoštovanjem človekovih pravic in temeljnih svoboščin rešujejo gospodarske, socialne, kulturne in humanitarne izzive, s katerimi se soočajo ljudje po vsem svetu.

ZN so del zapletenega sistema povezanih organizacij in institucionalnih struktur. Znotraj ZN deluje šest glavnih organov - Generalna skupščina, Sekretariat, Mednarodno sodišče, Varnostni svet, Ekonomsko-socialni svet in Skrbniški svet. Veliko ljudi je slišalo predvsem za Varnostni svet, saj so novice o ZN pogosto povezane s tem, kako organizacija obravnava mednarodne konflikte, zlasti tiste, ki lahko prerastejo v vsesplošno nasilje. Vendar so mednarodni konflikti na splošno redki in večina dejavnosti ZN je dejansko povezana s sodelovanjem na socialnem, gospodarskem in kulturnem področju ter z razvojem mednarodnih norm in institucij, ki bi lahko na miren način reševale stalne izzive, s katerimi se vsakodnevno sooča svetovno prebivalstvo. Od preprečevanja in reševanja izrednih razmer, lakote do vzpostavitve mehanizmov, ki zagotavljajo pravičnejši in širši dostop do digitalnih tehnologij in inovacij - ta vrsta sodelovanja je manj vidna javnosti, vendar bistvena za večino ljudi na svetu. Dejavnosti te vrste sodelovanja se pogosto izvajajo prek ali s podporo specializiranih agencij, programov, skladov ali povezanih organizacij ZN, kot so Sklad Združenih narodov za otroke (UNICEF), Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) ali Svetovna banka, in tako na različne načine vplivajo na prepoznavnost in ugled ZN kot posebne organizacije.

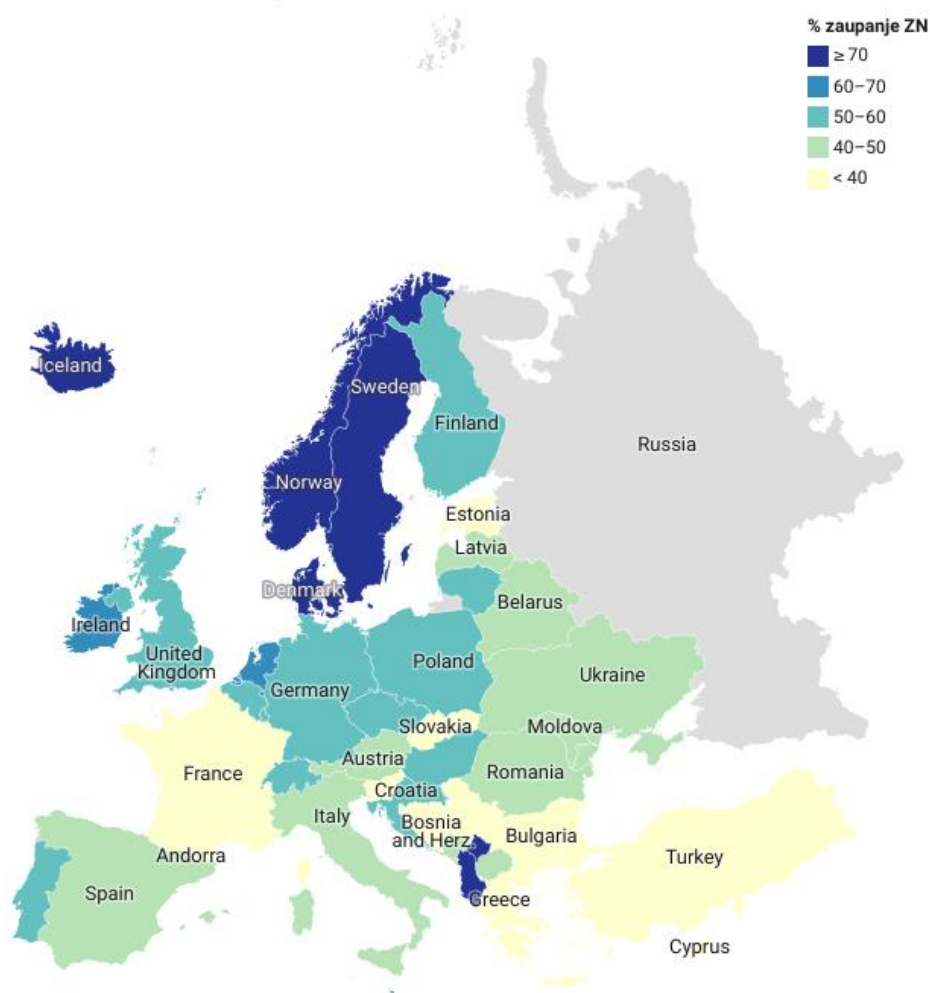

Podatki o zaupanju v ZN, zbrani v različnih državah, pogosto kažejo, da je raven zaupanja v ZN višja na področjih, kjer so ZN prisotni z različnimi pobudami, zlasti tistimi, namenjenimi socialnemu in gospodarskemu razvoju. Hkrati pa lahko ob pojavu nasilnih mednarodnih konfliktov raven zaupanja v ZN zlahka niha, zlasti v državah, v katerih so dejavnosti ZN manj znane. Nenazadnje lahko različni ljudje pri ocenjevanju zaupanja v ZN omenjajo različne dejavnosti, institucije ali vidike te organizacije in njenega širšega sistema

Slovenija je članica ZN od leta 1992. Zaupanje Slovencev v Združene narode se skozi čas znižuje, od več kot 60% na začetku 2000-ih do samo 33% v letu 2020.. Sprememba zaupanja v OZN v Sloveniji je podobna tistemu, ki ga opažamo v Italiji. Zdi se, da je Švedska v tem primeru izjema, saj je zaupanje v OZN med Švedi ostalo stabilno - približno 60-70% prebivalstva zaupa v OZN.

Zaupanje v Združene narode, 2023

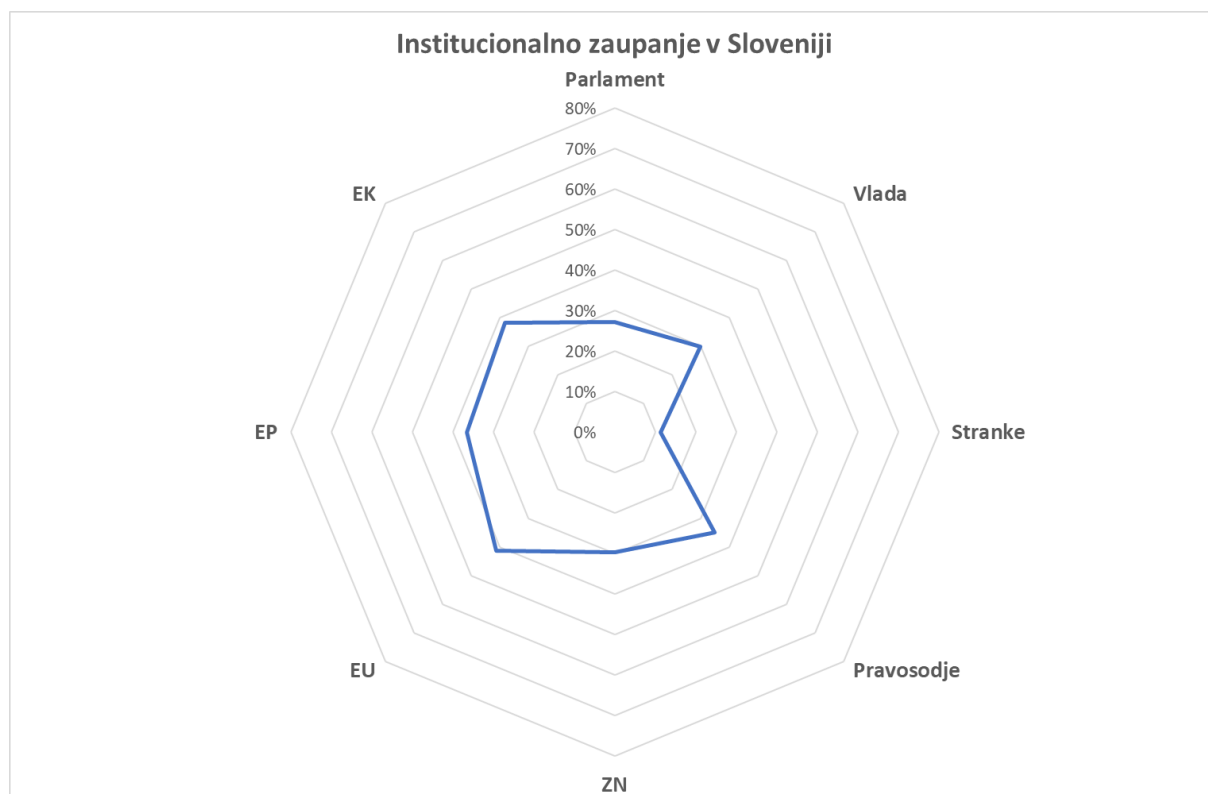

Source: TRUEDEM • Created with Datawrapper

B.8 Institucionalno zaupanje v Sloveniji

Razpravo o zaupanju v Sloveniji zaključujemo z združitvijo zaupanja v štiri nacionalne institucije (vlado, parlament, politične stranke in pravosodni sistem) in zaupanja v štiri mednarodne organizacije (Evropsko unijo, Evropski parlament, Evropsko komisijo in Združene narode) v enoten graf, ki povzema stopnjo institucionalnega zaupanja v Sloveniji leta 2023.

To je tako imenovani radarski ali pajkov diagram, ki omogoča zelo enostavno primerjavo stopenj zaupanja v več institucij hkrati. Višja kot je stopnja zaupanja, bližje zunanji meji grafa bo črta. Nižja kot je stopnja zaupanja, bližje središču grafa bo črta.

Na prvi pogled lahko izpeljemo vrsto ugotovitev glede institucionalnega zaupanja v Sloveniji. Prvič, lahko govorimo o uravnoteženem zaupanju v slovenski družbi, čeprav na nižjih ravneh zaupanja v primerjavi z drugimi državami. Drugič, zdi se, da mednarodne organizacije uživajo nekoliko večje zaupanje kot nacionalne institucije, kar pa lahko opazimo tudi v drugih državah. Tretjič, stopnja zaupanja v politične stranke je v primerjavi z drugimi institucijami in organizacijami najnižja, a je tako tudi v številnih drugih državah. Nazadnje, pravosodni sistem je najbolj zaupanja vredna institucija med nacionalnimi institucijami. Kot je bilo obravnavano v poglavju, posvečenem pravosodnemu sistemu, je to kazalnik kakovosti demokracije v državi in Slovenija dosega pri tem razmeroma dober rezultat.

C. Dejavnosti v razredu

Ta sklop vaj se lahko uporablja v razredu za seznanjanje učencev s konceptom političnega zaupanja.

C.1 Kako gradite zaupanje? (20 minut)

Razred je razdeljen v skupine po 4-5 učencev. Skupine je bolje oblikovati tako, da so v vsaki skupini učenci, ki niso nujno bližnji prijatelji. Skupine se lahko oblikujejo tudi naključno. V vsaki skupini naj se učenci pogovorijo o pojmu zaupanja, kot ga vidijo sami. Vprašanja, ki lahko usmerjajo njihovo razpravo, so naslednja:

- Ali zaupate sošolcem v skupini? Če da, zakaj? Zakaj jim zaupate/ne zaupate?
- Se spomnite, kako se je ta proces začel? Kako ste začeli graditi zaupanje v svoje sošolce?
- Ali zaupate svojim učiteljem?
- Ali na splošno zaupate svoji šoli (kot instituciji)?
- Komu/čemu zaupate v vsakdanjem življenju? Zakaj?

Glavni cilj te vaje je, da vsaka skupina ustvari načrt, kako poteka proces "zaupanja". Vsaka skupina bo na koncu vaje predstavila, kako se po njenem mnenju pridobi zaupanje in kako pomembni so vzajemnost, predvidljivost, pričakovanja in skupne vrednote. Učitelj naj povzame razpravo.

C.2 Kako graditi zaupanje (I)? (30 minut)

Razred se razdeli v dve skupini, ki morata delati na podobnih scenarijih. Vsaki skupini povemo, da predstavljajo politično stranko, ki je bila pravkar ustanovljena in zato še ne uživa zaupanja ljudi. Na podlagi opisa vsake stranke bo morala skupina razmisliti o različnih strategijah, ki bi lahko okrepile zaupanje ljudi in privedle do glasovanja za stranko in njeno izvolitev. Učitelj lahko pripravi opise za nove politične stranke (če so zaželeni manjše skupine, lahko učitelj pripravi več opisov strank). Pomembno je, da sta novi stranki precej različni glede ideologije/ciljnega volilnega telesa (tj. ena tradicionalna/konservativna stranka in ena progresivna stranka). Vsaka skupina bo morala na podlagi naslednjih vprašanj oblikovati strategijo za ustvarjanje/izboljšanje zaupanja med morebitnimi volivci:

- Katere so glavne skupine potencialnih simpatizerjev/volivcev? Kako ohraniti njihovo zaupanje?
- Katere so skupine, ki verjetno ne bi volile te stranke? Kako bi jih pritegnili?
- Kako lahko v sodelovanju s prostovoljci stranke širši javnosti posredujete sporočilo o stranki, ki je vredna zaupanja?
- S katerimi ukrepi/vrednotami iz opisa stranke je mogoče krepiti zaupanje ljudi?

Vsaka skupina bo morala predstaviti svoje strategije. Naloga učitelja je, da učencem pomaga razumeti, kako pomembno je zaupanje, kako ga je mogoče graditi, kako lahko neizpolnjene volilne obljube uničijo zaupanje itd.

C.3 Kako graditi zaupanje (II)? (30 minut)

Trije učenci v razredu dobijo nalogo, da so politični kandidati v volilni razpravi (izbrani so naključno ali pa se učenci lahko prijavijo za to nalogo). Vsak od njih lahko izbere enega svetovalca. Ekipe po dva (kandidat + svetovalec) imajo na voljo 15 minut za pripravo govora, s katerim želi kandidat prepričati razred, da bi bil kandidat idealen vodja razreda. Po končanih govorih učitelj prosi prisotne, da se odločijo med kandidati. Poudarek bo na tem, kako je mogoče posredovati zaupanje in kako pomembno je, da politični kandidat izkoristi zaupanje ljudi.

C.4 Povezava med demokracijo in zaupanjem (30 minut)

Učitelj učence prosi, naj si ogledajo grafe, ki prikazujejo spremembe zaupanja v institucije v njihovi državi v primerjavi z drugimi državami (vključenimi v učno gradivo). Učitelj poskrbi, da učenci razumejo in pravilno interpretirajo podatke. Nato razred razdeli v več skupin (vsaki skupini je dodeljena ena država), učenci pa morajo raziskati razvoj demokratičnega sistema v posameznih državah. Skupine naj preučijo demokratično preobrazbo države in si prizadevajo to povezati s težnjami na področju vrednot političnega zaupanja.

C.5 Zaupanje v mednarodne organizacije? (30 minut)

Razred je razdeljen v dve skupini. Prva skupina se bo osredotočila na EU, druga pa na ZN. V vsaki skupini se morajo učenci seznaniti z delovanjem in dejavnostmi posamezne organizacije. Učitelj naj razloži, da se organizaciji razlikujeta tako po geografskem obsegu in zgodovini kot tudi po stopnji povezovanja držav. Vsaka skupina se bo osredotočila na različne načine sprejemanja odločitev v obeh organizacijah in o njih razpravljala. Učitelj lahko ponudi ustrezne povezave na spletne strani, kjer so te informacije na voljo. Nato bodo učenci v vsaki skupini razpravljali o tem, ali se jim določeni postopki odločanja znotraj dodeljene jim institucije zdijo pravični in ali zaradi njih zaupajo tej instituciji. Na koncu skupini izmenjata mnenja.

C.6 Zaupanje prek družbenih omrežij (20 minut)

Učenci morajo s pomočjo družbenih omrežij poiskati uradne strani nacionalnih političnih institucij v svojih državah. Ko jih pregledajo, učitelj sproži razpravo, ki se osredotoča na to, kako so se učenci odzvali na te zapise na družbenih omrežjih v primerjavi s tem kako se odzovejo na zapise na družbenih omrežjih, ki jih običajno berejo. Nato učenci skupaj oblikujejo objave na družbenih omrežjih za eno ali dve politični instituciji na nacionalni ravni, katerih cilj je ustvariti/vzbuditi zaupanje med prebivalstvom. Te zapise lahko pozneje objavite na spletu, če učenci to želijo, ali pa so narejeni samo kot vaja.

Pripravili:

- Luciana Alexandra Ghica, Univerza v Bukarešti
- Bogdan Radu, Univerza Babeş-Bolyai, Cluj Napoca
- Claudiu Tufiş, Univerza v Bukarešti

Viri in literatura:

- Easton, D. (1975). A Re-Assessment of the Concept of Political Support. *British Journal of Political Science*, 5(4), 435-457. <http://www.jstor.org/stable/193437>.
- Tufiş, C., Ghica, L., Radu, B. (2023). Long-Term Trends of Political Trust Dynamics (1980-2023): Dataset and Codebook. *Working paper no. 1.3*. TRUEDEM: Trust in European Democracies Project.
- Zmerli, S. (2014). Political Trust. In: Michalos, A.C. (eds) *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research*. Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-94-007-0753-5_2202.
- Zmerli, S., & Newton, K. (2008). Social Trust and Attitudes toward Democracy. *The Public Opinion Quarterly*, 72(4), 706-724. <http://www.jstor.org/stable/25167660>.

Pri dokumentiranju tega gradiva so bili uporabljeni naslednji uradni viri:

- nacionalna ustava in ustavna zakonodaja;
- nacionalna volilna zakonodaja;
- povzetki volilne zakonodaje, volilnih podatkov in funkcij glavnih državnih institucij z uradnih spletnih strani vlade, ministrstev in nacionalnih agencij, nacionalnih volilnih organov, nacionalnih sodišč, Sveta Evrope, Interparlamentarne unije, Urada za demokratične institucije in človekove pravice, Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE/ODIHR), Agencije Evropske unije za temeljne pravice (EU FRA) in Mednarodnega inštituta za demokracijo in volilno pomoč (IDEA);
- povzetki podatkov o institucionalnem razvoju Evropske unije in Združenih narodov z njunih uradnih spletnih strani;
- uradne angleške različice mednarodnih pogodb, povezanih z razvojem Evropske unije in Združenih narodov, vključno s pristopnimi pogodbami, ki so na voljo na spletnih straneh EU in ZN.

Vsi podatki, uporabljeni v grafih in zemljevidih v tem gradivu, so povzeti iz podatkovne zbirke Long-Term Trends of Political Trust Dynamics (1980-2023), ki je na voljo na spletni strani <https://www.truedem.eu/resources-and-deliverables/online-data-analysis/political-trust-database>.

Avtorske pravice za slike:

Slika 1: Fotografija: [MZaplotnik, CC BY-SA 3.0](#), via Wikimedia Commons

Slika 2: Fotografija [Ryoji Iwata](#) na Unsplash

Slika 3: Fotografija [Oliver-Bonjoch, CC BY-SA 3.0](#), via Wikimedia Commons

Slika 4: Fotografija: [deargdoom57, CC BY 2.0](#), <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=50683896>

Slika 5: Fototografija: [Philippe Hässig, CC BY-SA 2.0](#), <https://en.wikipedia.org/w/index.php?curid=49464501>

Slika 6: Fotografija Žiga, javna domena, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=750067>

Slika 7: Fotografija: [Alexey Larionov](#) na Unsplashu

Slika 8: Fotografija [Frederica Köberla](#) na Unsplashu

Slika 9: Fotografija: [Guillaume Périgois](#) na Unsplash

Slika 10: Fotografija: [Gabriel Tovar](#) na Unsplash

Web: www.truedem.eu
Email: office@truedem.eu
Twitter: @TRUEDEM_EU
Facebook: @TRUEDEMEU